

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

CARL TH. JØRGENSEN

V. ØSTERBERG

1865-1965

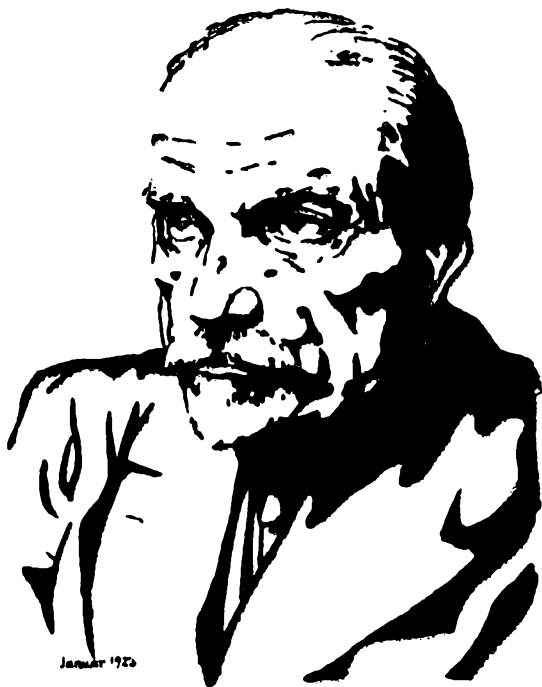
HORSENS . MCMLXIV

CARL TH. JØRGENSEN

V. ØSTERBERG

EN STOR LÆRER
OG EN STOR LÆRD
I EN LILLE BY

HORSENS . MCMLXIV

V. Østerberg, tegnet af sønnen G. Østerberg i 1923.

INDHOLD

EN DOBBELTGRENET HORSENS-GERNING

– der bar rige frugter
side 9

CUIRASSEER-GENERALENS TJENER

– der blev Nørregade-Marschandiser
side 15

FØRSTE MELLEMSPILE

– »en sol blandt planeter«
side 25

HORSSENS-STUDENTEN

i Københavns og Danmarks overgangstid
side 33

ANDET MELLEMSPILE

– »alle skal perse den boglige saft«
side 39

VEJEN TIL HORSENS-KATEDERET

gik over – – Skagen
side 42

TREDIE MELLEMSPILE

– en Shakespeare-sonet
side 53

OFREDE ET LIV FOR SHAKESPEARE

– hvorfor ikke æresdoktor?
side 55

UDGIVELSER OG OVERSÆTTELSER

side 63

PERSONREGISTER

side 65

EN DOBBELTGRENET HORSENS-GERNING

– *der bar rige frugter*

DEN 11. APRIL 1965 er det hundrede år siden, at *Johannes Valdemar Østerberg* blev født i Horsens.

V. Østerberg, som han tiest skrev sig og blev benævnt, havde allerede længe før sin død, den 4. december 1945, vundet sig en plads i dansk lærdoms- og åndshistorie. Dels som sin tids betydeligste engelsklærer inden for den danske gymnasieskole, dels inden for den danske Shakespeare-forskning, hvor V. Østerbergs oversættelser, kommentarer og afhandlinger repræsenterede frugten af et langt livs utrættelige og indsigtsfulde studium. Hertil kommer, at en lille kreds her i landet og en større i udlandet vidste, at V. Østerberg vel i højere grad end nogen anden dansk skribent før ham var en grundlærd kender og sikker forsker af den elizabethanske litteratur.

I 1964 ihukommede verden, at der formentligt den 23. april var forløbet 400 år siden, *William Shakespeare* kom til verden i Stratford-on-Avon. Også Danmark var med i hyldesten til Shakespeare, der ikke er en digter blandt flere; men som er DIGTEREN. Han er sit hoved højere end selv de højeste. De største når ham kun til bæltstedet. Kun syntes de hjemlige forgyldere af Shakespeares geni at have overset V. Østerbergs indsats og bedrift – vel overhovedet den stærkeste og mest karakterfulde, der er ydet fra dansk side, når det gælder Shakespeare og Elizabeth-tidens dramatiske og poetiske forhold. Professor, dr. phil. *Paul V. Rubow* samler sin vurdering af videnskabsmanden V. Østerberg i sin mønstergyldige filologiske og litteraturhistoriske undersøgelse («Shakespeare paa Dansk» 1932) i en sætning, der udtrykker en ros, som næppe bliver mange til del. Paul V. Rubow skriver, at Østerbergs Shakespeare-oversættelser »er en beundringsværdig paalidelig Gendigtning af Shakespeare, udført af en af hans Elever, der har dannet sin Diktion i hans Skole«.

De efterfølgende sider er ikke nogen pædagogisk eller filologisk-litterær vurdering af skolemanden og af Shakespeare-oversætteren V. Østerberg. Der

er kun tilstræbt et forsøg på – ikke mindst takket være andres hjælp – at give en *placering* af V. Østerberg i forhold til Horsens – hans fødeby, og hvor han gennem ikke mindre end 40 år havde sit kateder, sit hjem og sit skrivebord. En placering af V. Østerberg i den by, hvis statsskole og dens elever nød godt af Østerbergs tvegede livsgerning. Et Horsens, hvor man ellers ud fra lokalhistorisk respekt og stolthed ymte om, at lektor Østerberg havde sagt nej til Frue Plads (der havde været tilbud både fra Metropolitan-skolen, der indtil 1938 havde til huse her, og fra Københavns Universitet), fordi han hellere ville blive i villaen på Blæsbjerg i Horsens og sysle med sin kære Shakespeare end til København.

V. Østerberg var sine gymnasieelevers beundring og de gæve Horsensborgeres forundring værd. Han formåede at øve en skolegerning, der for statsskoledisciplene i flere generationer ikke blot mindes, men mærkes den dag i dag. Dertil kommer, at han udsendte 13 bind Shakespeare-oversættelser foruden den lange række afhandlinger og kommentarer, der foreligger fra hans hånd. Ydermere ydede han inden for gymnasieskolens lærebøger i engelsk en forbilledlig indsats, foruden han gennem mange år var en højt-anskreven censor ved Københavns Universitets skoleembedseksamen.

Man tør uden tvivl påstå – skønt V. Østerberg selv aldrig ville have tænkt sig at gøre det – at *han* var et hoved højere end selv de højeste, såvel når det gjaldt lærervirke som i kraft af sin oversættergerning. Når man betænkter, at en enkelt Shakespeare-oversættelse for de allerfleste vil være en livsbedrift, så giver det et stort, ja et usædvanligt perspektiv at stilles over for den række af Shakespeare-oversættelser, der bærer V. Østerbergs navn. En dansk kender og kritiker er i hvert tilfælde ikke vejet tilbage for at karakterisere V. Østerbergs Shakespeare-oversættelser som »det titaniske værk«.

V. Østerberg var en stor lærer og en stor lærd i en lille by. Og med lige tryk på både stor lærer og stor lærd. Såvel gymnasieskolens som videnskabens fremmeste folk har inden for hvert sit felt brugt denne karakteristik. Ofte er de to blevet til ét omdømme.

Der er personligheder, man trykker sig ved at skrive om – selv om man ser det som en kær fritidssysself at søge at samle træk om det Horsens, der var, og om de horsensianere, hvis navne nu må søges på byens kirkegårde – det sted, hvor den, der har levet sin længste tid og ser sin barndoms by igen, plejer at føle sig mest hjemme. Grunden til, at en ulærd trykker sig ved at prøve på fra vidt forskellige kilder at samle en Horsens-skildring af V. Øster-

Horsens lærde skole i V. Østerbergs skoleår og lærertid. Skolen var i brug som lærd skole og statsskole fra begyndelsen af skoleåret 1857-58 og til 21. oktober 1940, da skolen i Studentervænget blev taget i brug. Over hovedindgangen til skolen stod sentensen *Ut discet juventus sapere et fari* (for at ungdommen kan lære at tænke og at tale).

berg, er først og fremmest frygten for, at pennen ikke skal slå til i skildringen af en skikkelse, hvis liv og livsvirke blev båret af fire hovedhjørnestene, som havde indskriften: Dybde – Redelighed – Sammenhæng – Vidde.

Mødte man V. Østerberg – uden at være hans elev eller hans bekendt – havde man ligesom en bevidsthed om, at denne Horsens-personlighed repræsenterede et stort ansvar. At han var et menneske, der ikke alene havde og vedstod ansvar over for en ny akademisk ungdom, men også ejede det ansvar og den arv, som den sande lærde er betroet. Hertil kom, at i hvert fald enkelte var bekendt med, at V. Østerbergs far havde været en af de »Haassens Hæjstfolk«, hvilket ikke gjorde frastandsrespekten for ham mindre. Og endelig, hvad også var værd at huske på, at V. Østerberg selv havde brudt sin vej i en tid, hvor usædvanlig gode evner ikke var nok til at sikre en akademisk uddannelse.

Vil en eftertid spørge, hvordan så egentlig mennesket og manden V. Østerberg var, så kan et af svarene være: Han udstrålede varme og ånd. Det gjorde ham til den gode lærer. Det sprang ud i og frem af hans forskning. Men det kendtes også i de viser, han muntrede både skovtursglade elever og lærerkollegiet med, og hvoraf nogle danner denne skildrings »mellemspil«. Hans sinds varme mærkedes, når han færdedes i sin have, hvor det ligeledes groede for ham – skønt hjem og have lå i den Horsens-lokalitet, der i mange år bogstaveligt svarede til sit navn – Blæsbjerg. Hos V. Østerberg førte hans enestående flid og viden ikke – som det undertiden kan være tilfældet – til snæversyn og pedanteri, men til skarpsind og udsyn. Fast vilje, præget af tidlig modgang, førte til mandig adfærd og sikker dom; førte til afsky for affektion og for fraser. Hans personlighed »var vel ikke uden kanter, men var af en forbilledlig renhed og fornemhed i tanke og karakter, der var uforglemmelig« – som en af hans Horsens-kolleger så karakteristisk udtalte det ved hans død.

Det var ikke de store kredse i Horsens, der i Østerbergs leveår var helt på det rene med, hvor *stor* han var. Om det er ændret siden, vides ikke. Men Horsens burde forlængst have givet ham et værdigt og fortjent minde. 100-året for V. Østerbergs fødsel giver mulighed for at indhente denne forømmelse, selv om anerkendelsen kommer post mortem.

V. Østerbergs Horsens-dage rakte fra provisoriets og gendarmernes »blå tid« – fra den ublodige borgerkrigs dage i Danmark over de fredens år, der herskede i årtierne, da århundredet skiftede tal, til den første verdens-

krig, der – som *Arnold Toynbee* ikke uberettiget har sagt det – blev et side-stykke i Europas historie til den peloponnesiske krig for Grækenland. Østerbergs Horsens-tid endte i 1930. Derefter bosatte han sig på Frederiksberg, hvor han kom til at opleve den nazistiske besættelse af Danmark. Da han den 11. april 1945 fyldte 80 år – altså mens nazisterne endnu var i landet – hed det om den hæderkronede veteran i engelsk filologi bl. a.: »Vi vil i Dag hædre den gamle Forsker og sende ham en erkendtlig Tanke, fordi han i dette Ragnarok har staaet som en Klippe, urokkelig i sin Tro paa det bærende i vor Kultur.« Sært iøvrigt, at den tyske censur lod denne fødselsdags-hilsen, der stod i »Politiken«, slippe gennem nåleøjet.

Allerede inden fødselsdagen havde Østerberg på sin egen måde vist sin tro. Mod slutningen af 1944 udsendte han nemlig sin oversættelse af Shakespeares sonetter, der af lektor *Kr. Langdal Møller* i en kronik i »Politiken« blev karakteriseret som »intet mindre end en Bedrift, en Stordaad«.

– – V. Østerbergs dobbeltstjerne af lærergerning og forskning, af hverdagsligt og digtning står for den, der giver sig stunder til at erindre over hans livsvirke, stadig på himlen over Horsens, når man i mindet ser hans ensomme, nattebrændende studerelampe. Den gamle lektor gik sent til ro. Er klokken ét, er klokken to ... V. Østerberg viede sit liv til sin dobbeltgrenede gerning, der, måske i højere grad end de fleste anede, var selvskabt. Hans barndoms og ungdoms ydre forhold og kår havde ladet ham mærke skæbnens ugunst og modvind. Kun hans egen vilje og hans sjældne evner havde formået at overvinde og vende skæbnens veje.

En patetisk pen ville måske lade sig lokke til at skrive, at V. Østerberg elskede sin skole og sin Shakespeare. Mandig blufærdig, som han var, når det gjaldt sit eget, har han næppe nogensinde bragt dette ord over sine læber. Men han hørte til de få, der kunne have sagt det i sandhed og med ære. Skolen og Shakespeare blev hans liv. De gav ham livets stadige muligheder, som han udnyttede smukkere og renere, end det er de fleste beskåret.

Der findes skikkelser i Horsens bys historie, der er trådt frem for samtid og for eftertid med et stærkt lys af lærdom og ånd over sig.

Statsmanden *Ove Høegh-Guldberg* var en sådan skikkelse; arkæologen *P. O. Brøndsted* var en anden. Begge havde de hentet deres første uddannelse i Horsens lærde Skole, til hvis højt begavede elever de hørte. Begge blev foregangsmænd – omend inden for vidt forskellige felter. Umiskendeligt var det for alle, at også V. Østerberg, der ligeledes havde hentet sin ung-

doms lærdom i Horsens lærde Skole, og hvor han gennem 40 år fik sin lærergerning, havde dette stærke lys af lærdom og ånd over sig. Og mærkbar også for dem, der ikke tilfulde forstod, hvor *fremtrædende* og hvor *betydningsfuld* hans dobbeltgrenede gerning var.

CUIRASSEER-GENERALENS TJENER

– *der blev Nørregade-Marschandiser*

PÅ HORSSENS MUSEUM findes bevaret et afskedspas, skrevet på både tysk og dansk, skønt kommandosproget i den danske hær allerede i 1772 var blevet ændret fra tysk til dansk, for vice-quartiermester *Willads Jensen Østerberg*. Afskedspasset er udstedt i »Horsens den 1ste Juli Et Tusinde Otte Hundrede Fyrgetyve og To« i anledning af, at Det slesvigske Cuirasseer-Regiment, der siden 1720'erne havde haft kvarter i Horsens, netop på år og dag var faldet som offer for den reduktion af arméen, der var en følge af den nye danske hærordning.

Eller for at beskrive denne skiæbnedag for Horsens og dens da omved 5.000 indvånere i tidens eget sprog:

»Det Regiment, som i den spanske Successionskrig, efter gammelt Sagn har erhvervet Trophæer, som formodentlig endnu pryde det danske Arsenal; det Regiment, hvis Chef var Æresborger, det eneste Tilfælde i den danske Armee, og som stod ligesaa yndet som agtet i Garnisonen; det Regiment, som i borgerlig Færd og krigerisk Holdning og Dygtighed søgte sin Lige i det danske Cavalleri – er ikke mere! ... «

Da denne avis-tåre blev fældet over, at garnisonsbyen Horsens nu var en saga blott – staten var dog så ædel, at Horsens som erstatning blev tildelt – – Horsens Tugthus, hvis opførelse påbegyndtes i 1847, men som først toges i brug i 1853, fordi krigen 1848–49 havde forsinket byggearbejdet – var Willads Jensen Østerberg 45 år gammel. Og som det var tilfældet med en del andre af de »Haassens Hæjstfolk«, blev også han i byen og fandt sig et erhverv. En hustru havde han nemlig allerede fået 10 år tidligere, mens han endnu bar regimentets hvide kjole med den blå krave, det sorte kyras og hjelmen med den mægtige uldkam.

Willads Jensen var rundet af jyske bønder, som kan føre deres slægt tilbage til 1600-tallet. Han kom til Horsens fra gården Østerbjerg på Lemvigegnen. Som skik dengang var inden for militæret, hæftede man gerne sog-

nets eller en lokalitets navn til de mest gængse »-sen«-efternavne. Dels for at skelne de mange Jensen'er og Sørensen'er fra hverandre, dels som led i den militære strategi, for så var befalingsmændene straks klar over, hvor en lokalkendt mand fra denne eller hin egn var at finde, hvis regimentets veje faldt dersteds. For Willads Jensen Østerbjergs vedkommende sløsede regimentsskriveren imidlertid således, at Østerbjerg blev til Østerberg.

Og som mænd så heste. Helten i *St. St. Blichers* »Æ Bindstouw« er Rasmus Owstrup – her er lokaliteten igen som navn – på hesten »Messingjens«. Denne jyde, der gjorde tjeneste ved de »Haassens Hæjstfolk«, er vistnok den rene mandige skikkelse, som den danske kunst ejer: nænsom, tilforladelig og med et roligt lune. I ham har folkekarakteren, som *Vilh. Andersen* engang fremhævede det, fået fuld oprejsning for nederlaget hos Holberg. Jeppe er kommen i sadelen igen. Det er Blicher, som har skabt den danske type et mindesmærke ud af dens egen marv. Men det er også værd at erindre om jydens hest »Messingjens«, et navn flere Blicher-forskere iøvrigt har studset over. Forklaringen synes imidlertid at ligge lige for hånden. Hesten har uden tvivl været fra Mjesing – en landsby på Skanderborg-kanten. For på den tid, da »Messingjens« var en prægtig virkelighed og havde sin bås i »Kasernegården« i Horsens (nu Søndergade nr. 48), udtalte man på egnens dialekt landsbyen Mjesing og legeringen messing på samme måde.

Nogen helt almindelig kyrassér har Willads Jensen Østerberg næppe været. Da han i 1832 blev gift med jomfru *Lucie Therkelsen*, noteres det i kirkebogen, at han var tjener hos selveste regimentets chef, daværende generalmajor *Jacob von Flindt*, der førte stort hus i »Generalsgården« på Smedegade (nu Smedegade nr. 91). Her var der altid åbne døre. Ikke blot for regimentets officerer og deres fruer, men også for civile medborgere og deres madammer, hvilket bidrog til, at forholdet mellem det militære og det civile Horsens i general Flindts tid blev sjældent godt og hjerteligt. Det tydeligste vidnesbyrd herom fik man, da generalløjtnant Jacob von Flindt, hvis ungdoms-mentor under en lang udenlandsrejse havde været hin *Frederik Sneedorff*, til hvis senere historie-forelæsninger over Danmarks og Norges historie i 1789–90 *Henrik Steffens* lyttede betaget, fejrede sit 50-års officers-jubilæum i 1838. Da blev han som den første udnævnt til æresborger i Horsens. Generalløjtnant von Flindt døde den 12. maj 1842, 74 år gammel – få uger før der forelå officiel meddelelse om, at »Reductionen i det Militære« ramte det i Horsens værende slesvigske Cuirasseer-Regiment.

I Villads Jensens og Lucie Therkelsens ægteskab fødtes 1833 en datter, der i dåben – hvor faderen anføres i kirkebogen som korporal – fik navnet *Betty Henriette Louise Østerberg*. Datteren blev i 1860 gift med lærer i Skanderborg *Niels Nielsen*. At det unge ægtepar stod velanskrevet hos regimentets chef fremgår af faddernavnene. De omfattede daværende generalmajor Flindts to børn, deriblandt løjtnant *Fr. Chr. von Flindt*, der viste sin forståelse af det civile ved at være gymnastiklærer ved Horsens lærde Skole i tiden 1829 til 1842, endvidere frk. *Adeline Brown*, ritmester *v. Ansinck* samt major *v. Balle*.

Den sidstnævnte indtager en særegen plads i Horsens lokalhistorie. Premiermajor *Peder Hansen von Balle* var søn af biskop *Nicolaj Edinger Balle*, »faderen« til »Balles lærebog« – »den nye Lærebog i den evangelisk-christelige Religion« (1791), der har en særlig tilknytning til Horsenseggen, idet »de stærke jyder« nægtede at bruge den, da de ikke fandt den bibelske lære udtrykt i den. »De stærke jyder«s kamp drejede sig gennem 40 år om retten til at bruge *Kingos* Psalmebog, *Pontoppidans* konservativt-pietistiske lærebog og *Chr. VI's* bibel og først og fremmest om retten til at opdrage deres børn efter dem. Premiermajor Balle var åbenbart ikke for ingenting søn af Sjællands biskop og kongelig konfessionarius. Han viste det også efter sin død. Majoren døde 10. januar 1835. Men først den 9. juni samme år stedtes han i jorden. Og endda under usædvanlig højtidelighed. For samme dag indviedes Horsens dengang nye, nu gamle kirkegård ved Sdr. Kirkegårdsallé. Peder Hansen Balle havde ønsket at være den første, som blev begravet her. Og derfor henstod hans kiste i fire måneder i Klosterkirken, til jordfæstelsen kunne finde sted i indviet jord.

På Willads Jensen Østerbergs afskedspas (der veksledes dengang mellem V og W i fornavnet Villads) står angivet, at han ved regimentets opløsning var vice-quarttermester. Betegnelsen kvartermester brugtes for den officer eller underofficer, der besørgede forplejningstjenesten, herunder beklædning, udrustning og regnskabsvæsen ved afdelingen under chefens tilsyn. Benævnelsen anvendtes indtil 1842, fra hvilket tidspunkt kvartermesteren kaldtes regnskabsfører, hvilket afløstes af navnet intendant, som indførtes 1860. Med denne oplysning som baggrund kan det ikke undre, at Villads Jensen Østerberg nedsatte sig som Marschandiser på Nørregade i gård nr. 254 A (der nu er opdelt i Nørregade-numrene 32 og 34). Han havde jo fra sin kyrassér-tid godt kendskab både til beklædning og udrustning samt til reg-

ning. Han blev iøvrigt Horsens fjerde af slagsen. Tvende marskandisere boede i Grønnegade og den tredje i Smedegade. Nogen dårlig placering var det ikke, at W. Østerberg havde valgt for sin handel. For Nørregade var dengang ikke alene posthusets gade – postgården lå fra 1830'erne til 1872 i gård nr. 380, nu Nørregade nr. 11 – men også skolebørnenes flertal havde deres gang i gaden til »den frie fattigskole«, der havde lokaler i gård nr. 261, nu Nørregade nr. 18, fra 1786 til 1860'erne.

At W. Østerberg, som han står angivet som det sidste navn i »Horsens første Veiviser og Adressebog«, iøvrigt var en velagtet Horsens-borger, fremgår bl. a. af, at han i 1850 blev medlem af »Horsens borgerlige Skytte-laug«, der for datiden stod som udtryk for det sted, hvor byens bedsteborgere mødtes, hvorfor også medlemsoptagelsen skete ved ballotering. Eller for at sige det med borgmester *Ræders* ord, da han, der var laugets første æresmedlem, i 1858 holdt sin afskedstale som borgmester og sin takketale, fordi han var blevet Horsens anden æresborger. Ordene var disse: »En vis gammeldags Jevnhed og Gemytligheds Aand gjorde sig i mange Aar gjældende hos hele den største Deel af Befolkningen, en Frugt heraf og et godt Middel til at virke for almindeligere Sammenhold var Oprettelsen af Horsens borgerlige Skyttelaug,« der var blevet stiftet i 1840. Og i de nærmest følgende år blev »forskjellige af de nyttige og de til Velgjørenhed og Goddædighed sigtende Forslag« bragt til virkeliggørelse. Således Den borgerlige Liigkasseforening, Børneasylet, Lystanlægget »Dronning Caroline-Amalielund«, Theatret (åbnet 1845 – tidligere brugtes retslokalet på rådhuset), Selskabet til Understøttelse af gamle og trængende værdige Borgere samt Spare- og Laanekassen for Horsens og Omegn, der oprettedes 1847. Horsens, hvis udviklingslinje i usædvanlig høj grad betegner snart en stigende snart en faldende kurve, var dengang på vej opad. Medens byen i 1840 rummede 518 bygninger, blev der i løbet af de kommende 15 år bygget ikke mindre end »120 nye Gaarde og Huuse, foruden at et ikke ringe Antal Gaarde og Huuse var blevne ombyggede, en Deel af de nye Steder ere vistnok kun simple Boliger og hverken godt eller smukt byggede«, understregede den redelige borgmester *Ræder* ganske vist, da han berettede om byggevirksomheden i sin årsoversigt. Men han undlod at nævne, at Horsens i samme tidsrum havde fået sin første tre etagers beboelsesejendom, nu Nørregade nr. 28 – bygget af muremester *Andreas Fussing* – og nabo til marskandiser Østerbergs butik.

Horsens indbyggerantal var i 1850 5.827, i 1855 var det steget til 7.250, og fem år efter var det oppe på 8.980, for i 1870 at kunne mønstre 10.501 indbyggere og dermed være den femte største i rækken af danske købstæder efter Odense med 16.970, Århus med 15.025, Ålborg med 11.721 og Randers med 11.354 indbyggere. I tidsrummet fra 1840 til 1855 havde Horsens samtidig vokset sig stor uden for den bykerne, der næsten ikke havde ændret sig fra middelalderens dage. Helt op til 1878 havde Horsens de to roder – Søndergades og Nørregades roder – som våningerne var blevet fordelt på i 1661. Fra 1878 stammer de nuværende husnumre i gaderne, ligesom hver ejendom fra det år fik sin matrikel og sit hus- eller gadenummer.

Det var de estimerede Horsens-borgere, der mødtes i »Horsens borgerlige Skyttelaug«. Samme år, som W. Østerberg blev medlem, blev også optaget den residerende kapellan, senere sognepræst *Emil Ferdinand Boesen*, den sidste, *Søren Kierkegaard* brevvekslede med, inden han døde i 1855 på Frederiks Hospital i København, og rektor ved Horsens lærde Skole *Chr. Carl Birch*, skolemanden, der ikke alene reddede Horsens lærde Skoles liv, da den truedes af nedlæggelse, men også rejste den nye skole på hjørnet af Havneallé og Sundvejen, som Amaliegade dengang kaldtes; endnu i 1850 blev adresser i gaden angivet som »uden for Kattesunds Port«. Den nye skole blev taget i brug i 1857. Det var i den skole, Johannes Valdemar Østerberg blev discipel og senere lærer.

Willads Østerberg mistede sin hustru i 1857. 1861 giftede han sig for anden gang, 65 år gammel, med den da kun 25 år gamle *Ane Kirstine Wogelius*, datter af rebslager Th. Wogelius, Ny Smedegade 490, nu Smedegade 98. I dette ægteskab fødtes fire børn, nemlig *Anna Lucie Charlotte Østerberg*, født 1863, Johannes Valdemar Østerberg, født 1865, *Dagmar Østerberg*, født 1868, og endelig *Laurentze Østerberg*, der så lyset 1870, men kun blev 16 måneder gammel.

Allerede i 1875 mistede hjemmet moderen, der efter lang tids sygdom døde af svindsot (lungetuberkulose). Og i 1880 døde faderen efter nogen tids svagelighed, 83 år gammel. I »Horsens Avis« for den 7. december 1880 kunne læses følgende dødsannonce, der i al sin korthed tegner den tragiske situation, de tre børn var stedet i: »Herren bortkaldte i Nat vor kjære, gamle Fader W. Østerberg, 83 Aar, hvilket herved bekendtgjøres for fraværende Slægt og Venner, Horsens, den 6. December 1880.« Og underskrevet »Hans efterladte Børn«, som den 14. december takkede på følgende måde: »Alle

og Enhver, der have udvist Godhed imod vor gamle Fader, W. Østerberg, og os, takkes paa det Hjerteligste.« Hvis man sammenligner denne tak med de ellers dengang gængse taksigelsesavertissementer, så adskiller den sig fra disse ved sin korte og smukke form. Uden tvivl er det den studerende discipel Johannes Valdemar, som har skrevet den.

I faderens sidste leveår, hvor sygdom og alderdom satte svækkende ind, havde der været smalhans i hjemmet, og børnene måtte hjælpe til. På grund af sine tidligt åbenbarede evner kunne Valdemar – takket være gode borgere hjælp og støtte – flyttes fra folkeskolen til Horsens lærde Skole. Og herfra blev han, der foruden at være bydreng også gav kammeraterne lektiehjælp, student 1883 og med første karakter med udmærkelse. Til afgangseksamen for studerende disciple indstillede sig det år V. Østerberg, *O. Helms*, *F. V. Black* samt privatisten frk. *J. K. Bahnsen*.

I rektor *Cl. Clausens* jubilæumsskrift »Horsens Statsskole 1532–1932« har den daværende overlæge Otto Helms skrevet minder fra skoletiden omkring 1880, hvor skolens elevtal lå på 137. Otto Helms, den senere så kendte tuberkuloselæge og ornitologiske forfatter, nævner i sin meget interessante og detaljerige skildring adskillige af skolekammeraterne ved navn. Men ikke Valdemar Østerberg. Om årsagen hertil kan der kun gisnes. Et turde imidlertid være sikkert, at der i 1880'ernes Horsens var megen og udtalt forskel på en søn fra det allerede historiske apoteker-hjem på Søndergade, der kunne se tilbage på mere end 100 års Horsens-indflydelse, og den forældreløse discipel fra et lille hjem på Nørregade, hvor død og nød havde været en flittig gæst.

Men en del af skolevejen og skolens lærere har været de samme for Otto Helms og Valdemar Østerberg – selv om den ene kom fra et patricier-hjem og den anden discipel havde et hjem uden forældre som baggrund. I Otto Helms' erindring tegner skolevejen på det stykke, de to disciple havde fælles, sig således:

»Forbi Kirken paa Torvet, hvor Allikerne byggede dengang som nu, forbi Huset med det mærkelige Skilt »Stadt Flensborg I. Daugaard«, Minder fra en Tid, da Forbindelsen Syd paa var intimere end nu. I Kattesund var der nederst paa højre Haand et lille Hus, der endnu havde Halvdøre, længere oppe paa venstre Side et lavt Hus, hvor den Kone boede, som solgte, hvad vi kaldte »Stanglakrids«, i andre Egne af Landet kaldet »Slik«, en tynd Stang for 1 Øre, en tyk, beregnet for Velhavere, for 2. Papiret, der sluttede tæt om Stangen, saa det maatte pilles af, bestod af et Blad af en gammel Stile-

Generalløjtnant Jacob v. Flindts gravsted på den gamle kirkegård i Horsens. På gravstenen står: *Generalløjtnant Jacob v. Flindt, f. 19. april 1768, d. 12. maj 1842. Æresborger af Horsens by.*

bog, som vi Drengene solgte til Forretningens Indehaver – den moderne Hygiejne var endnu ikke opfundet. Og tænk hvilken Fryd, naar man opdagede et Blad med ens egen Skrift paa om Stangen! Saa opad Bakken, forbi Kirkegaardsalléen, Honningkagemutters Hus, Clausens Gartneri, og Skolen laa i al sin imponerende Vælde for os med Jerngitteret om og med den latinske Indskrift uden paa Bygningen. Den store Hob af Drengene gik ind ad Porten midt for, medens en mindre Laage ved Siden af Opgangen til Rektorboligen var forbeholdt de to øverste Klasser. Tidens nivellerende Tendenser har vel forlængst udslettet denne Standsforskel ... «

Rektor var *Conrad Iversen*, der blev knyttet til skolen som overlærer i 1875, og som efter rektor *Otto Daniel Fibigers* død i 1881 afløste ham som skolens leder til 1889. Med *Conrad Iversen* og *Emil Heinrich Buchwald*, der kom til skolen i 1876 og virkede her til 1913, vandt en ny ånd indpas, hvilket også kendtes uden for skolen. Som repræsentant for den nye tid optrådte *Buchwald* nemlig i jakke. Skødefrakken havde ellers indtil da været den eneste påklædning, der sømmede sig for en lærer ved Horsens lærde Skole. Lærerkollegiets ældste var *Michael Roedsted Schmidt*, hvis lærergering i Horsens strakte sig fra 1846 og til 1890. Han, der var fader til tegneren *Alfred Schmidt* og til *Ludvig Schmidt*, der som adjunkt knyttedes til skolen i 1883, havde ikke alene været lærer for *Valdemar Østerberg*, men han blev også hans kollega – i hvert fald i nogle måneder. Og derfor vies »gamle Schmidt« det første mellem spil.

FØRSTE MELLEMSPIIL

– »en sol blandt planeter«

I 1915, da V. Østerberg fyldte 50 år, udsendte han som manuskript en beskeden tryksag under titlen »Fra Skolekredsen i 25 Aar – Lejlighedsviser af V. Østerberg«. På de 16 sider er samlet en række viser, der på ypperlig vis tegner billeder af flere af de lærerskikkelser, der både i ydre og i indre var markante, og hvoraf flere skabte sig et navn også uden for skolen og uden for Horsens.

De ti lejlighedsviser, som i dag kun eksisterer i meget få eksemplarer, og som er oversat af de fleste Østerberg-biografer, fortæller også, at V. Østerberg var en benådet versifikator og et lunerigt temperament, der kunne skabe vel-tænkte og veldigtede børn af øjeblikket; men børn, som fortjente et længere liv ud over den lejlighed, hvortil de var født.

Den lille samling indledes med tre viser skrevet til Michael Roedsted Schmidt. Den første er digtet i anledning af Schmidts afgang fra skolen den 19. august 1890. Når denne vise, samt en af de viser, Østerberg skrev, da hans gamle lærer i 1895 fyldte 80 år, bringes her som mellemstil, er det, fordi viserne også giver et billede af Østerberg selv. Schmidt havde, som nævnt, ikke alene været Østerbergs lærer, men blev også hans kollega. Viserne spænder, kan man sige, i tid fra Østerbergs egen skolegang, til han i 1890 vendte tilbage til Horsens og Horsens lærde Skole for at indlede den lærergerning, der først sluttede 1930.

»Gamle Schmidt« stod som repræsentant både for det Horsens, som wice-quartermester Willads Jensen Østerberg havde færdedes i til hest og til fods, og det Horsens, som hans søn lærte at kende i sin barndom og sine skoleår.

Michael Roedsted Schmidts skoletid i Horsens – han blev student i 1833 – strakte sig helt tilbage til rektor *Ole Worms* dage. Borberggade, hvor den lærde skole dengang lå, var på den tid en snæver og dårligt brolagt gade med små, slet opførte og fattigt udstyrede huse, for størstedelen beboede af småfolk. Skolens genbo på hjørnet af Borberggade mod nord klagede således over, at

disciplene i fritiden stod og lænede sig op ad muren, således at den nederste del af huset forskubbede sig! Hvilket kunne tyde på, at enten har dette hus været særdeles skrøbeligt, eller også har datidens skolepøge været særdeles vægtige, når det gjaldt legemlige fortrin!

Ole Worm fik bevilget sin afsked i 1829, men fik lov til at blive boende på sin kære skole til sin død i 1830. I Schmidts liv forenes den skole, som byggedes i 1744 under *Christian VI*, og skolen, der blev rejst i 1857 under kong *Frederik VII*, som var søn af hin prinsesse *Charlotte Frederikke*, der holdt sit muntre forvisningshof på »Palaiset« på Torvet i Horsens i årene 1810 til 1829. Prinsessen, der ikke måtte se sin søn, og som i sit daglige Horsens-liv lod tilfældige luner og indfald råde, havde forøvrigt den skik, at mødte hun en horsensiansk medsøster, der bar synlige tegn på, at hun var i velsignede omstændigheder, standsede prinsessen den vordende moder og sagde: »Bliver det en pige, og kaldes hun efter mig Charlotte, kommer der en speciedaler til dåben.« Derfor fik et meget stort antal pgebørn, der blev født i Horsens, mens prinsessen, der selv var berøvet moderglæden, var forvist hertil, navnet Charlotte. Skikken holdt sig også efter, at Charlotte Frederikke var draget fra Horsens til Rom, hvor hun døde 1840. Willads Østerbergs førstefødte datter i hans andet ægteskab fik netop navnet Charlotte som det ene af sine fire fornavne.

Da Horsens lærde Skole nummer to blev rejst i 1857, lå den så afsides i Horsens bybillede, at modstanderne bl. a. fremførte, at »Bygningen vil ligge ubeskærmet mod den skarpe Østenvind, hvilket er betænkeligt med Hensyn til alle dem, der har nogen Disposition til Brystsvaghed. Kun en eneste Lygte er anbragt paa denne afsides beliggende Vej, saa det allerede af den Grund vil være betænkeligt at lade Disciplene passere den i de mørke Vinteraftener ... Havnevejen er dertil et stærkt befærdet og larmfuldt Sted, Lastvogne kører til og fra Havnen, og Færdselen vil ved den tiltagende Dampskibsfart og ved Havnens paabegyndte Forbedring yderligere vokse. Hertil kommer, at der neden for Vejen ved Havnen findes flere Forlystelsessteder med tilhørende Kegelbaner, hvorfra Sværme af syngende og støjende Mennesker jævnligt, især om Aftenen, drager forbi.«

V. Østerberg kom til at opleve, at skolen, der, da den blev bygget, lå i Horsens østlige udkant, kom til at ligge i Horsens centrum, inden der var gået 50 år efter, at den var rejst.

Visen ved M. R. Schmidts afgang i 1890 lyder:

En Gerning lang og rig paa Frugt
paa Møje og paa Glæde;
hvor Kraften ej blev spart, men brugt,
og Lysten var til Stede,
den sluttes; det Farvel er tungt,
som bringes og besvares,
og dog: – der tabes en Adjunkt,
men Manden Schmidt bevarer.

Her har vi ham: saa frisk og frank,
saa lidt af Tiden bøjet,
saa ung i Sind, saa høj og rank
og med en Skælm i Øjet;
vi ved, at hvidner end hans Haar,
og Furerne sig samle,
og blir han gammel end af Aar,
han bliver dog den gamle.

Saa vil vi se ham mangan Gang
– kun ej i Skolens Sale,
ej der, hvor der saa tit er Trang
til Skæmt og munter Tale;
og hvor det gjaldt et fælles Tarv,
en Alvorssag at drøfte,
– der har han efterladt en Arv,
som vel er svær at løfte.

Som Lærer var han alles Ven,
der glædede og gavned,
og som Kollega sikkert den,
vi allernødigt savned;
det lyste af hans aabne Blik
saavel paa Poul som Peter;
han blev jo, hvor han stod og gik,
en Sol iblandt Planeter.

I Lærerkredsen har han sat
sig selv et varigt Minde;
det vil vi frede som en Skat
og miste ingen Sinde.
Og skifter Stof, og skifter Tid,
og skifter selv Personer,
vi hævder dog med al vor Flid
de Schmidt'ske Traditioner.

Og hvad var så »de Schmidt'ske Traditioner«?

En kendt grundtvigiansk præst holdt engang en dommedagstale ud fra sine indtryk af Horsens Latinskoles lærere omkring 1850. Men i hans fremstilling af datidens kærlighedsløse lærertyper blev der gjort én undtagelse, og det var »Gamle Schmidt«. Således er det blevet berettet af forfatteren, dr. phil. *Gudmund Schütte*, selv Horsens-elev og søn af Byholm-godsejeren, kammerherre *August Schütte*, der i 1872 udnævntes til Horsens fjerde æresborger – den foreløbig sidste i rækken af æresborgere. Andre elever har også talt venlige ord om »Gamle Schmidt« og berømmet hans menneskelige egenskaber – ikke mindst hans lune, der var en overmåde sjælden vare indenfor den lærde skole for 100 år siden.

Endnu mere personlig var imidlertid den ene af de to viser, V. Østerberg forfattede til sin gamle lærers pris, da »samme«, som det beskedent hedder i den lille publikations indholdsfortegnelse, i 1895 fyldte de 80. Visen, der er skrevet på jysk, viser, at Østerberg ikke alene var fortrolig med det jyske tonefald, men også ejede det underfundige lune, der springer af den humor, som bunder i alvor. Begge viser som forøvrigt alle viser i den lille beskedne tryksag er – sammenlignet med andre af tidens lejlighedsviser – små kunstværker, fordi de ejer en fornem harmoni mellem stof og udførelse. Og i fødselsdagsvisen taler tilmed den bitte knejt, som vi forlod i det tidligere afsnit som student.

Hvis I vil lydd til en Jydpoet
og si paa det, A hier haaz kradset,
saa skal A sej jer, hwa der er ve'et,
og hwifor A vil aa Parnasset:
A dejter sjælden og faarle lidt,

men nærenstid det gjælder gammel Schmidt,
saa skuld En tyggs,
det maatt ku lyggs
aa find paa nower Uerd, der passet.

A er nu it for det møjet Snak
– og den, der sejr for møj, han lywer –
A vild kuns sej ham saa manne Tak,
for hwa han var og er og blywer:
en rejti Minnesk og en Minneskven,
og det haar vi fornummen hier, hwer jen,
ja manne flier
baad hejs og hier
vil kaall et Sandhied, hwa A skrywer.

Vi bitte Knejter, der gjik i Skuel,
vi tèt saa tit, vi var no Klunter;
men han ku smil til vos som en Suel
og si saa klog og snak saa munter;
det var det kunstig ve de hier Mand,
han laer vos til aa brug vor gue Forstand;
sjel nær han skjændt,
var han, vi tænt,
den vildest aav de hier Ajunter.

Og da vi sjel bløw hans Ligemind,
hwa ku han glæd og stydd og raae vos;
det var en Howrow, nær han kam ind,
en Sorre, nær han sku forlaae vos.
Og det er nowd, vi ka aall staa ved,
og vi er it tow Partier om det,
aall vos ka it
glem gammel Schmidt,
saa læng Vorherre vil bewaae vos.

-- To tider, to usædvanlige pædagoger havde rakt hinanden hånden inden for samme skole ...

2.

Af alle mine Tæarer
fremspirer et Blomsterfloer,
og minn Pukke blive
et Nattergaltekar.

Og, Barn, hvis du holder af mig,
skal du de Blomster faa,
og Nattergalen sin Trille
skal for dit Vindue staa.

To af V. Østerbergs oversættelser af Heinrich Heines »Buch der Lieder« i faksimile.
Oversættelsen stammer fra Østerbergs studenterår og har vist ikke været trykt.

Hvis jeg maa i dit Øje se,
da svinder al min Sorg, min Ve;
men kysser jeg dig paa din Münd,
da blir jeg ganske karok og sund.

Hvis jeg mig læner til dit Bryst,
da føler jeg en himmelokt Lyst;
men siger du: Jeg elsker dig,
da maa jeg græde bitterlig.

9.
Paa Sængens Vinger flage
vi, Elskede, hurtigt og let
til Sjænge's Blomsterage,
der ved jeg saa skøn en Plet.

En rødmeude Hare der svømmer
i Maanens tyjste Pæer,
og Lotusblomsterne drømmer
om deres Goster kar.

Violerne kyskes og kale

HORSENS-STUDENTEN

i Kjøbenhavns og Danmarks overgangstid

V. ØSTERBERG kom til Kjøbenhavn i 1883. Det var i en overgangstid, og han så det i rusauditoriet på Kjøbenhavns Universitet.

Da den 64-årige professor *Rasmus Nielsen* med møje kravlede ned af katederet, og de unge – den 40-årige *Harald Høffding* og den 37-årige *K. Kroman* – steg op i stedet, var det en gammel tid, der gik under, og en ny tid, der gik op. I 1883 fremkom *Otto Jespersens* første anmeldelser af sproglige arbejder i »Nordisk Tidsskrift for Filologi«. Da Otto Jespersen, »et af de bedste hoveder på en af de hårdeste halse«, 10 år senere blev professor i engelsk sprog og litteratur, blev V. Østerberg en af hans elever.

Uden for auditoriet lå modsætningerne i strid med hinanden: Studenterforeningen og Studentersamfundet. I 1882 var Studentersamfundet blevet stiftet. Lørdagsaftenerne dér var en oplevelse med foredrag og diskussionsindlæg af *Harald Høffding*, *V. Pingel*, *Viggo Hørup*, *Georg Brandes*, *Herman Trier* og flere. Det var til Studentersamfundet, at *Holger Drachmann* skrev slagsangen »Nye Tider – nye Tanker«, som var digtet i stiftelsesårets slutning. Sangen kender ingen anden »ånd« end »flid«, måske dog mindre for at forkynde den rette moral for end for at finde det rigtige rim på dem, der »blev Studenter i den rette Tid«, hvilket er sangens ofte citerede slutningslinjer. At Drachmann netop i 1883 med en artikel i *Vilb. Topsøes* »Dagbladet« efter *Georg Brandes'* lidet hjertelige kritik af digteren i »Det moderne Gjennembruds Mænd« opsagde hovedstadsradikalismen hulskab og troskab, bør også med i billedet af den tid, hvor det tyske socialdemokrati samme år holdt en hemmelig kongres i Kjøbenhavn som følge af *Bismarcks* »socialist-love«.

I den offentlige meningsdannelse tegnede striden sig således: *Grundtvigs* folk og *Georg Brandes'* eller *Darwins* folk.

P. A. Rosenberg, en af de allerførste, der kyndigt henlede opmærksomheden på V. Østerbergs Shakespeare-oversættelser – det skete i dagbladet

»Dannebrog« i 1901 – har i sine »Erindringer« givet sit syn på 1880'ernes kulturelle Danmark. Rosenberg, der i vort århundredes første fjerdedel var en kendt og skattet oplæser i foredrags- og højskoleforeninger over det ganske land, skrev bl. a.: »Så godt som alle »anmeldere«, også de konservative, var mer eller mindre åbenlyse tilhængere af Brandes. Kun de, der har oplevet det, kan gøre sig en forestilling om den terrorisme, der herskede i Københavns litterære verden dengang. Digtere som *Rudolf Schmidt*, der under Rasmus Nielsens påvirkning deltog virksom i »tro og viden-fejden« og som bl. a. indførte *Walt Whitman* i Danmark, *Ernst von der Recke*, *Vilh. Bergsøe*, *C. F. Molbech* og *Hans Vilhelm Kaalund*, blev enten rasket ned eller tiet ihjel. Og da Holger Drachmann og *Karl Gjellerup* brød med Brandes, ramte bandstrålen også dem. Denne sjofle partiskhed var det i fuld så høj grad som Brandes' angreb på kristendommen, der vakte min harme mod ham og gjorde mig til hans modstander for livet.« Således fældedes dommen af den mand, der, som *Oscar Geismar* har skrevet det, »var født i en uheldig time og måtte udføre en tilsyneladende halsløs gerning«.

Men det var ikke alene i Kjøbenhavns litterære cirkler, at »nye tider – nye tanker« rejste strid og nedbrød skranker om ideer og livsgrundlag og om personer. Også i Horsens kendtes, at det var en overgangstid. Ikke mindst takket være den unge digter *Sophus Claussen* og en lille kreds af lærerkollegiet på Horsens lærde Skole.

Det var redaktøren af »Horsens Folkeblad«, *Emil Bojsen*, der sammen med broderen, skolemanden og politikeren *Peter Bojsen*, Gjedved, blev Horsens-egnens foregangsmænd både på praktiske og økonomiske områder, den sidstnævnte oprettede således i 1887 ikke alene landets, men verdens første andels-svineslagteri i Horsens, som fik den da 20-årige entusiast til Horsens. *Sophus Claussen* fandt selv, at »det at skrive imod *Estrup* og forfatningsbrudet i Jylland var en større bedrift end at studere jura i København«.

Emil Bojsen blev ham en uforglemmelig læremester. Redaktør Bojsen, hvis villa på Gasvej af Horsens-viddet blev døbt »Riffelborg«, medens nabovillaen, der tilhørte den senere så kendte legatstifter, overretssagfører *Chr. Danjelsen*, særdeles drastisk kaldtes »Snydenborg«, havde, set det hedder i *Ernst Frandsens* smukke og fornemme digter-monografi om *Sophus Claussen*, en levende sans for det væsentlige. Når åndspolitikkens bølger gik højt mellem Brandes' folk i hovedstaden og Grundtvigs på landet, havde

Bojsen et tredje standpunkt: Hvad siger æ bønder? Det var virkelighed på en ny måde. Og Sophus Claussen skrev om alt. Om teater og litteratur, om gendarmer og storpolitik og viste gode anlæg for den halvkvædede vise, hvorved han undgik de sorte huller, som censurens stempel dengang ofte pyntede venstrebladenes spalter med.

Sophus Claussen var Horsens-journalist hele døgnet. Ved en fest i Haandværker- og Sangforeningen kort efter sin ankomst, foreslog den unge rebel, at man i stedet for at holde flere dårlige taler skulle bede sangerne synge flere af deres gode sange. Men borgerskabet havde ikke sans for slige finesser. Og senere kunne han meddele »Horsens Folkeblad«s læsere, at foreningen var lukket for ham. For morskabs skyld søgte han i den følgende tid optagelse i byens øvrige selskaber og foreninger, altid med samme resultat, siges det i Ernst Frandsens værk. Det er imidlertid ikke helt rigtigt, for Horsens borgerlige Skyttelaug afviste ikke den unge hedspore, hvilket måske skyldtes, at hans redaktør havde været medlem siden 1879. Sit mest omtalte hovedslag mod det konservative borgerskab i Horsens førte Sophus Claussen med »Novelletten«, der stod at læse i »Horsens Folkeblad« i februar 1886. Hovedpersonen, en skarpretter, var portrætteret efter kommandanten for det i Horsens stationerede detachment af de lyseblå gendarmer, hvis korps var blevet oprettet ved provisorisk lov i 1885, og som først blev ophævet 1894. Portrættet var vellignende – altfor vellignende syntes man i byens fine konservative ende. Det blev den helt store skandale med retssag, hvor dog Sophus Claussen stod sig så behændigt, at folketingsmand *Jens Busk* tildelte ham denne strategiske ros: Nu er De ikke længere underbefalingsmand, nu er De officer, en ung løjtnant i frisindets hær.

Hen på efteråret 1886 forlod Sophus Claussen Horsens. Men da havde han og hans blad indirekte været årsag til, at medlemmer af Studentersamfundet på en lejet damper i juni-sommeren var draget til Horsens for sammen med Horsensegnens frisindede bønder at drøfte kampen mod Estrupiatet og demokratiets mål og midler. Turen omfattede også et møde i Hansted skov, hvor Georg Brandes hyldede sin vært, gårdejer *Jens Kjær* i Vrønding, som »sin ligemand i dannelse og sin overmand i sundhed«. Otto Jespersen, der i sin autobiografi strejfer denne usædvanlige udflygt, fortæller bl. a.: »Jeg kom sammen med *Valdemar Vedel* til at bo hos en gårdmand, som vi dog måtte tilstå, at vi egentligt ikke hade mange berøringspunkter med. Jeg kan huske, at vi gik frem og tilbage i hans have og drøftede Corneilles og Racines

tragedier, hvor Vedel dog var mere sagkyndig end jeg. Men der var en udmærket stemning på hele turen.«

Der fødtes i de år, hvor V. Østerberg opholdt sig i København, en ny studenterånd. Studenten sprængte sin gamle studenterforenings-ham for nu som samfundsstudent med *Bjørnsons* ord at træde »ud af studenter-rammen og ind i folkerammen«. Ikke for studenternes skyld, men for det almene velskyld blev Studentersamfundet stiftet. Og to Horsens-studenter havde deres andel i, at denne karakteristisk fik sin levendegørelse i den ny virkelighed, der er alle tings prøve. Det var *Julius Schiøtt*, Horsens-student fra 1874, og *Poul Sveistrup*, Horsens-student fra 1865, der bl. a. fik dannet »Foreningen til Oplysningens Fremme blandt Kjøbenhavns Arbeidere«, som i løbet af 1884 bredte sig til Randers, Århus, Horsens, Vejle og Helsingør.

To af V. Østerbergs lærere fra hans seneste elevår på skolen, og som blev hans kolleger, var med i dette arbejde, da det skulle begynde i Horsens. Det var *Andreas Schack Steenberg* og Heinrich Emil Buchwald, der iøvrigt sammen med »Gamle Schmidt«s søn, Ludvig Schmidt, som Østerberg ikke havde haft som lærer, men som han blev kollega med gennem 25 år, dannede en gruppe, der adskilte sig skarpt fra det øvrige lærer-kollegium på Horsens lærde Skole. De tre lærere var frisindede venstre-mænd – en betegnelse, der i den tids Horsens var noget af det værste, der kunne siges om en embedsmand. Og de var ydermere – »hvilket under rædsel og gysen hviskedes blandt det borgerskab, der gav tonen an« – fritænkere. Fra denne lærergruppe strømmede en frisk luftning de elever i møde, der spejdede ud over skolegårds mure.

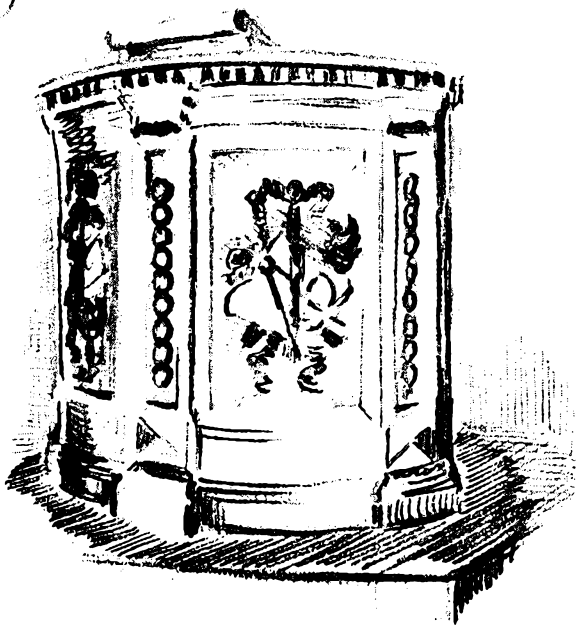
På landet kunne det hænde, at den sidste hostrupske fodrejse-student mødte den første cyklist – det første offentlige cykelvæddeløb fandt sted i Tivoli i København i 1882, men først fire år efter afløstes »Væltepeterne« hos de mere moderne sportsmænd af »Safty-Cyklen«, også kaldet bicykletten, der havde kædetræk og nærmede sig den nuværende cykeltype.

I 1880'ernes første del mødte provins-studenten det gamle Kjøbenhavn, der endnu ikke var forbi, og det nye København, der endnu ikke var færdig. Overgangstiden kendtes på mange felter. Det var imidlertid ingen fin de siecle – overforfinet århundred-slutnings stemning – i datidens studenter, snarere noget voldsomt og væligt. Vi var uvane, som en af V. Østerbergs samtidige, den ét år ældre Vilh. Andersen, udtrykte det, da han i 1922 holdt talen til 40-års studenter-jubilarene. Og han føjede til: »Husker I, naar vi

V. Østerberg, fotograferet i København i 1896.

paa Ballerne dansede syv Jomfruer trætte og tre Flipper vaade?» – et erindringsbillede, som V. Østerberg næppe har haft. Hans københavnske kår var ikke til sligt. For ham var »ånden« flid, flid og atter flid.

ANDET MELLEMSPIIL

– »alle skal perse den boglige saft«

TO AF VISERNE i »Fra Skolekredsen i 25 Aar« er viet Andreas Schack Steenberg. Han var født i Hamborg 1854, men da faderen blev postmester i Horsens i 1866, kom sønnen i Horsens lærde Skole, hvorfra han i 1873 blev student. Og i 1881 blev den da 27-årige Steenberg som lærerkollegiets Benjamin knyttet til sin gamle skole, hvor han virkede til 1909, da han gik helt over i arbejdet som folkebibliotekernes foregangsmand.

Straks efter, at Steenberg var blevet lærer ved sin gamle skole, fik han skolens betydelige bibliotek gjort tilgængelig for offentligheden, ligesom eleverne – modsat tidligere – fik lov til at benytte det. Før havde skolens bibliotek været forbeholdt de af lærerne, der drev videnskabelige studier. Dog var det yderst få af borgerskabet, der benyttede sig af det smukke tilbud. Menigmand havde stadig for stor respekt for »den sorte skole«. Da der således i 1880'erne engang kom en bondeklædt mand på skolen og ville låne bøger på skolens bibliotek, vakte det sensation. Og den blev endnu større, da det opklaredes, hvem låneren var. Det var venstre-politikeren Jens Busk, bonden fra Ås, som flertallet af skolens lærerstab så absolut ikke lånte de venligste øjne. Jens Busk forhørte sig, om man kunne låne bøger her, og da der blev svaret, at skolens bibliotek var tilgængelig for alle, fremsatte han ønsket om at låne nogle af klassikerne i oversættelse. Der tales så meget om klassikerne og klassisk dannelse, og derfor ville han gerne se, hvad det var. Han fik bøgerne og læste dem. Men det ændrede vist ikke hans syn på »den sorte skole« eller på den såkaldte klassiske dannelse.

Både Steenberg og Buchwæld ønskede, at deres plads på frisindets front ikke alene skulle blive til gavn for bondestandens selvhævdelse, de ønskede også at være med til at skaffe Horsens arbejderbefolkning del i de goder, der rakte ud over dagens slid og træskogang. De blev derfor initiativtagere til dannelsen af »Forening til Undervisning af Arbejderne i Horsens«, der stiftedes i 1884, og som ikke mindst takket være statsskolens lærerkreds fik

en meget stor betydning, til den i 1911 sluttede sin udmærkede virksomhed. Steenberg har selv både rigtigt og smukt karakteriseret denne oplysningsvirksomhed således: En stand fik blikket løftet og så videre ud.

Allerede i 1883 havde der vist sig en forløber for foreningens arbejde; det år stiftedes nemlig Horsens Folkebogsamling, som Steenberg fik åbnet for offentligheden, og hvor daværende adjunkt *Marius Ottosen* – formedelst 100 kr. i årlig løn – blev ansat som bibliotekar, dog således at han måtte bruge statskoleelever, der var særdeles billige i drift, til at forestå bogudlånet.

Da Steenberg i 1910 forlod Horsens, skrev V. Østerberg, der selv i en årække gik i Steenbergs fodspor som bibliotekar for skolens bibliotek, en vise, der var så fremsynet, at den gælder nu, hvor »hele Danmark går på biblioteket«.

Visen hedder »Biblioteknologiens Program« og lyder:

Kejseren af Kinesiens Land
er for saa vidt en heldig Mand,
han kan læse saa lidt han vil:
der er ingen Schack Steenberg til,
ingen Søgning paa Bibliotekerne,
ingen Reolbestilling hos Snedkerne,
ingen Biblioteknologi
og heller ingen Professor deri.

Hjemme hos os gaar det værre til,
her hvor Professoren driver sit Spil,
blæser ved Dag og Nat sin Parol
ud paa Tryk og paa Talerstol:
Nu skal vi til at supplere det levende,
mundtlige Ord med det skindøde skrevne;
alle skal perse den boglige Saft;
hele Landet skal læse paa Kraft.

Lagrede Bøger skal støves a',
nye skal skrives hver evige Da',
alle med Billeder først og sidst,
Indledning her og Noter hist,

Overskrift nederst, thi det er det rigtigste,
lange Registre (er no'et af det vigtigste:
lange Registre for Steenberg er skønt:
Yderligheder mødes kønt).

Har vi saa skaffet de Bøger frem,
saa skal vi lære at omgaas dem,
lære at læse med god Forstand
uden at spytte paa Langemand,
uden at springe over det sværere,
– den, der gør det, skal røfles af Lærere,
medens enhver, der gør Bogen Fortræd,
han skal dunkes paa Maven med.

Læs af Lektüre pr. Skib og Vogn
skal deles ud til hver By og Sogn:
Kursus skal gi'es i at laane, men
ogsaa at aflevere igen;
Registreringen, Etiketteringen,
Udlaansnoteringen og Repareringen,
det med mere skal dyrkes stringent
af en nyoprettet Docent.

– Tænk, om Følgen af den Staahej
bli'r at bane Læsningen Vej,
tænk, om Hvermand faar Bog-Appetit,
tænk, om hver Bog bli'r virkelig slidt,
tænk, om de dyre Værker bli'r flyttede,
luftede, ja endogsaa benyttede!
– Nej i Kinesiens Land, det er klart,
har man det forholdsvis mere rart.

Visen er nu over 50 år gammel, men mange strofer kunne såmænd gælde den dag i dag, så fremsynet var viseskribenten V. Østerberg.

VEJEN TIL HORSENS-KATEDERET

gik over – – Skagen

HVOR MANGE af tidens rørelser, Horsens-studenten V. Østerberg fik del i, kan der kun fremsættes formodninger om. Hans Horsens-velyndere havde i 1883 sendt ham til København, for at han skulle lære jura. Men det gik ret hurtigt op for Østerberg, at dette studium ikke var hans felt. Og så måtte studenten klare sig selv. For at supplere sine såre beskedne indtægter og vel også drevet af lyst var han begyndt at oversætte. I løbet af 1887 forelå ikke mindre end tre oversættelser fra hans hånd, hvilket kunne tyde på, at han allerede, mens han læste til student i Horsens, havde syslet med den gerning, der skulle komme til at fylde hans liv, efter at skolen havde fået sin del. De tre oversættelser var *Heinrich Heines* »Harzreisen«, *George Eliots* »Amos Bartons sørgelige skæbne« samt William Shakespeares – – »Hamlet«. Bøgerne udsendtes vist nok i serien »Dansk Folkebibliotek«, og oversætteren var da – – 22 år gammel. I dag ville sligt have været en litterær sensation; da bøgerne udkom, skete det i stor stilfærdighed fra pressens side. De tre bøger vidnede ikke alene om oversætterens store flid og usædvanlige arbejds- evne, men også om en vis dumdristighed, der altså ikke veg tilbage for at give sig i kast med store, ja man kan vel sige med de største opgaver. Eller for at citere Paul V. Rubow »efter den unge Mands naive og ingenlunde ilde lykkede Forsøg med de vældige Tragedier (det er jo den Slags, der griber Ungdommen) fulgte den modne Mands videnskabelige Udforskning af Originalerne«. Da Østerbergs medudgiver, en svoger, døde, brød han af og tog til Skagen, hvor han i to år var lærer.

Østerbergs Skagens-år faldt i den periode, der er blevet kaldt *Michael Anchers* og *P. S. Krøyers* seneste tid, som betød en frugtbar impuls for fri- luftsmaleriet i Danmark, hvor Ancher malede livet ved stranden og den ejendommelige og ensomme natur, og hvor Krøyer indfangede navnlig sommeraftenernes blånende stemninger ved den hvide strand. Det var det Skagen, hvor Holger Drachmann hilste havet som »du travende hest med

din flagrende manke, du vældige kedel, som storhamre banke«. Og selv om tegnetalentet i V. Østerberg uden tvivl har følt sig tiltalt af malernes Skagen, så brød han dog af.

Og i 1890, efter juleferien, blev V. Østerberg ansat som timelærer ved sin barndoms skole, Horsens lærde Skole. I indbydelsesskriftet til »Afgangs- og Aarsprøverne i Horsens lærde Skole for 1891« står der at læse om denne ansættelse, der skulle få så stor betydning for skolen og dens elever, følgende: »Under 24. Juni 1890 blev Cand. phil. J. V. Østerberg, der i Januar var bleven antagen som Vikar her ved Skolen, ansat som Timelærer fra den 1. August at regne.«

Hermed var indledt den lærergerning, der, da den efter 40 år var slutet, blev karakteriseret således af daværende rektor Cl. Clausen: »Når lektor Østerberg nu efter 40 års virksomhed ved Horsens Statsskole tager sin afsked, bringer jeg i skolens navn den gamle elev og højtskattede lærer og kollega en hjertelig tak for trofast sindelag og fremragende tjeneste.« 17 af Danmarks mest betydningsfulde universitets- og gymnasielærere, hvoraf flere havde været lektor Østerbergs elever, sendte ham en gave og skrev følgende: »En snævrere Kreds af Deres Fagfæller, der mener at staa i Gæld til Dem, er blevet enige om at benytte den dobbelte Anledning, som Deres Afsked med et fyrretyveaarigt Virke ved Horsens Statsskole og Deres 65 Aars Fødselsdag frembyder, til at sende Dem en Hilsen med vor bedste Tak for Deres fremragende Tjeneste. Deres Arbejde som Underviser og Deres øvrige Virksomhed paa forskellige Omraader i Fagets og Skolens Tjeneste, Deres videnskabelige og litterære Arbejder berettiger Dem til en særlig Plads blandt vort Fags Udøvere. Vi beder Dem som et beskedent Udtryk for vort Sindelag modtage medfølgende Gave. Sammen med den sender vi vore bedste Ønsker om et lykkeligt Otium!«

Året efter sin ansættelse i Horsens giftede Østerberg sig med *Cathinka (Karen) Nicoline Qvist*, der var født i Svendborg som datter af skræddermester *Hans Chr. Qvist*. Og i 1897 blev Østerberg mag. art. i engelsk ved Københavns Universitet.

I Otto Jespersens autobiografi »En sprogmands levned«, der udkom i 1938, har han skildret engelskundervisningen ved Københavns Universitet i 1890'erne og herunder også fortalt om V. Østerberg.

Det hedder bl. a.: »I begyndelsen var der kun få elever i engelsk, og de kom dårligt forberedt fra skolen, da de kun hade faget i to timer ugentligt

i to år. Jeg begyndte tidligt at la de viderekomne skrive små afhandlinger efter mere selvstændigt studium – det som senere blev sat i system efter oprettelsen av laboratorier. Blandt deltagerne i de første øvelser av den slags mindes jeg to, som senere fik doktorgraden, *Bøgholm* (den gang hed han Niels Hansen Petersen) og *Kirstine Thaning*; og to som siden forlod engelskstudiet og blev skønlitterære forfattere, *Valdemar Rørdam* og *Hjortø* (den gang kaldet Knud Knudsen); jeg har måske nogen andel i den interesse Hjortø stadig nærrede for sproglige iagttagelser ... Een af de allerdygtigste elever fra denne tid var Valdemar Østerberg, der allerede som student blev ansat ved statsskolen i Horsens, men tog et år fri for at ta magistergraden. Hans speciale, hvor han leverede noget usædvanlig godt, var Shakespeare, et område, hvor han jo også senere skulle yde værdifulde ting.«

Og et andet sted i samme bog skrives: »Efter systemskiftet i 1901 tog den nye kultusminister (sådan hed det jo den gang) *J. C. Christensen* kraftig fat på skolereformen og fik i 1903 gennemført den nye almenskolelov, der betød et mægtigt fremskridt. Jeg var glad ved at få sæde i den nedsatte kommission, der skulle udarbejde regulativet for den nye ordning, og ved at få en avgørende del i det, der vedrørte de levende sprog. Istedendfor den tidligere undervisningsinspeksjon (tre universitetsprofessorer) kom der nu een mand, *S. L. Tuxen*, der, skønt han var klassisk filolog, var meget fordomsfri og fik stor og gavnlig indflydelse på skolens omordning. Han benyttede mig i en årrække som tillidsmand med de levende sprog; jeg rejste en del rundt og hørte på undervisning, jeg mindes særligt udmærket undervisning efter »den nye metode« hos *Mortensen* i Odense (tysk) og Østerberg i Horsens (engelsk).«

Østerberg havde som ungt menneske erfaret, at man med den gamle skoles kundskaber i fremmede sprog ikke kunne klare sig over for udlændinge. Det skulle blive anderledes med hans elever. Og det blev det. *O. Friis-Hansen*, der ved Østerbergs afgang overtog de fleste af hans engelsk-timer, har engang sagt det således: »Jeg ved, at englændere gang på gang har været forbavset over det fortræffelige sprog, Østerbergs elever beherskede.« Den unge Østerberg gav sig nemlig med den grundighed og samvittighedsfuldhed, der var grundpiller i hans karakter, til at studere først sproget og dernæst sprogundervisningens metodik, og til denne vægtige teoretiske kundskab kom hans medfødte, fremragende pædagogiske evner, der gjorde, at hans elever i lige grad kom til at elske og respektere ham, så hver især stræbte efter at præstere det bedste arbejde, eleven kunne.

Fra København havde man meget tidligt blik for det fremragende arbejde, der ydedes i engelskundervisningen af adjunkt Østerberg i Horsens. Men helt let at placere Østerberg dér, hvor han fortjente, var det iøvrigt ikke. Otto Jespersen giver et ligefrem fornøjeligt billede både heraf og af kultusministeren J. C. Christensen. »Der skulle ansættes en sensor ved skoleembeds-eksamen i engelsk, og fakultetet foreslog V. Østerberg, der ubestridt var den dygtigste engelsk-lærer i landet. Men ministeriet indvendte, at han boede i Horsens, og ville hellere ha en mand i København eller i nærheden. Der udvexledes flere skrivelser, men fakultetet fastholdt sit forslag. Det drejede sig om at spare måske en 60 kr. om året i rejsepenge. Til sidst bad ministeriet om, at vi ville nævne en anden mand subsidiært, og det gjorde vi. Men jeg blev sendt op til ministeren for mundtlig at begrunde vort oprindelige forslag. Da jeg kom til I. C., fik jeg dog ikke lejlighed til at sige ret meget, han slog mig på skulderen og sa: »De kan gå tilbage til fakultetet og sige, at det får den mand, det ønsker.« Jeg kunne ikke vide, at han allerede med morgenposten hade fået den skrivelse, hvori en mand var nævnt i anden række; jeg måtte altså gå ud fra, at han mente Østerberg – og så mente han den anden! Når jeg siden har set Alfred Schmidts kendte tegning af I. C. Christensen med ræven, har jeg altid tænkt på denne lille oplevelse.« I. C. Christensen, der forøvrigt burde have haft lidt mere Horsens-kærlighed end han dengang udviste – han tog lærereksamen fra Gjedved seminarium hos Peter Bojsen i 1877 og var lærer i Vrønding på Horsenseggen i årene 1882 til 1886 – dannede i 1905 sit eget ministerium og overtog forsvarsministerposten, medens *Enevold Sørensen* blev kultusminister. Hvorvidt dette taburet-skifte ændrede forholdet om at lade provinsen repræsentere, når det gjaldt besættelsen af akademiske poster i hovedstaden, og man i provinsen havde de bedst egnede, tør ikke siges. Men V. Østerberg blev i hvert tilfælde medlem af det udvalg, der udarbejdede det nye gymnasiums læseplaner i 1905, ligesom han senere blev medlem af opgavekommissionen for real- og studentereksamen, medudgiver og hovedredaktør af »Engelske Forfattere for Gymnasiet« samt censor ved universitetets skoleembeds-eksamen – fakultetsindstillingen fra 1901 skete altså fyldest.

Da V. Østerberg fyldte 80 år, skrev daværende rektor ved Efterslægtsselskabets Skole i København, *Chr. Nielsen*, selv Horsens-student og Østerberg-elev, under overskriften »En lærerskikkelse« i »Berlingske Tidende« bl. a.: »Østerberg er af folk, som har særlige forudsætninger for at kunne tale med

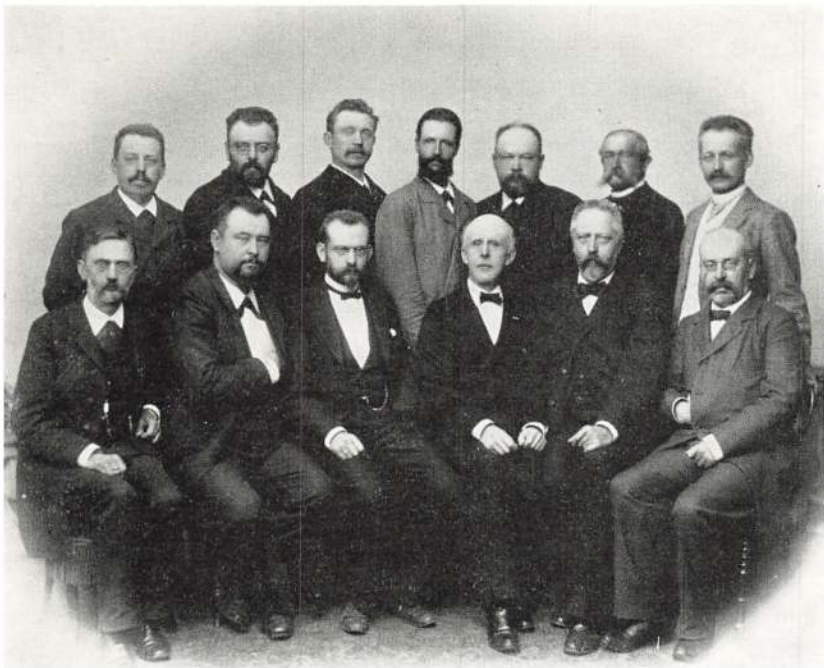
derom, blevet kaldt for den danske gymnasieskoles betydeligste engelsklærer. Da han engang mod slutningen af sin embedstid skal have klaget over, at han ikke længere kunne yde, hvad han havde ydet, skal han med tillem্পning af et citat af *Aarestrup* til svar have fået: »Der er flere kræfter i Deres bærmende end i andres førstedråber.« De få, der i Østerbergs sidste lærerår fik lejlighed til at overvære hans undervisning, forstod det berettigede i dette svar og begreb, hvorfor denne mand mere end nogen anden havde kunnet sætte sit præg på engelskundervisningen, da denne ved indførelsen af almenskoleloven af 1903 frit kunne udfolde sig i den danske skole. For engelskundervisningen inden for gymnasieskolen blev det Østerberg, som i spidsen for sådanne fagfæller som *Georg Bruun*, *Jacob Alsted* og *Stigaard* satte sit præg på den nye mellemskole og det nye gymnasium, som da skabtes.« Og den forhenværende Østerberg-elev fortsætter: »For generationer af elever fra Horsens Statsskole blev Østerbergs undervisning den rige oplevelse, og for mange står hans begynderundervisning – den vanskeligste af al sprogundervisning – som den ypperste af den ypperlige undervisning, han præsterede. Hver nerve, hver fiber i den elleveåriges krop blev anspændt, man ville være med, have alting med. Man glemte tid og sted, forlod sin plads på bænken for at vise den tilsyneladende så barske mand, at man kunne svare på de spørgsmål, han stillede. Han kunne på det fremmede sprog spørge således, at børn forstod og kunne svare, og følte trang til at svare. Det levende, det talte sprog var det centrale, lærebogen blot en hjælp. De nye ord med den mærkelige udtale blev elevernes personlige eje, ikke på samme måde som modersmålets naturligvis, men på en måde, der meget vel kan sammenlignes dermed.«

Da Østerberg i 1895 skrev sin fødselsdagsvis til »Gamle Schmidt«, lod en af stroferne:

»det var det kunstig ve de hier Mand
han laer vos til aa brug vor gue Forstand ... «

Stroferne kom i smukkeste måde til at gælde for Østerberg selv.

Og at det ikke alene var kolleger, der afgav dette vidnesbyrd, men også elever, fremgår f. eks. af nogle minder, som redaktør *Kai Schou*, der blev student fra Horsens Statsskole i 1916, har skrevet. Kai Schou fremhæver, at Østerbergs »enestående værdi som lærer bestod – foruden i hans fænomenale viden om og kærlighed til sit sprog – deri, at han straks fra den første dag behandlede alle os små rotter som tænkende individer. På en

Horsens lærde Skoles lærerkollegium, fotograferet sidst i 1890'erne. I parentes er angivet lærernes funktionstid i Horsens. Siddende fra venstre: Overlærer Otto Christian Lohse (1884–1898), adjunkt Marius Ottosen (1885–1920), adjunkt Valdemar Østerberg (1890–1930), rektor Anton Neergaard (1889–1902), adjunkt Emil Heinrich von Buchwald (1876–1913) og adjunkt Erik Jacobæus (1879–1906). Stående, ligeledes fra venstre: Adjunkt Andreas Sophus Schack Steenberg (1881–1909), adjunkt Rudolf Harald Valdemar Bjerre (1891–1917), gymnastiklærer Hans Peter Jensen (1887–1923), adjunkt Victor Dybdal (1896–1923), adjunkt Ludvig Petersen (1890–1911), gymnastiklærer Asmus Martens (1884–1899) og adjunkt Ludvig Frederik Schmidt (1883–1915). Stillingsbetegnelserne bar de nævnte på fotograferingstidspunktet, formentlig har det været 1896 eller 1897.

måde, som vi ikke anede dengang, forstod han at smigre vor forfængelighed med altid at gøre opgaverne så vanskelige, at vi lige akkurat kunne løse dem. Vore tanker fik lov at arbejde, vi tænkte og tænkte, anstrengte os, opgaverne blev løst, og stolte var vi, parate til at give os i kast med nye opgaver. Intet ægger børn mere til arbejde end opnåede resultater, end ikke ros. Østerberg må have tænkt på dette, for han roste aldrig nogen, men lod os klatre fra resultat til resultat, altid stillende de nye opgaver sådan, at de tidligere selverhvervede resultater var forudsætningen for løsningen af de foreliggende problemer. De meget forståelige mindreværdighedskomplekser hos os børn over for lærere og problemer forsvandt i Østerbergs timer helt, og en sund følelse af at kunne selv tog deres plads.«

Læge *J. U. Gerdes*, også en gammel Horsens Statsskole-elev, har i 1940'erne givet dette billede af overlærer Østerberg – han var overlærer fra 1911 til 1919, da han blev lektor: »Overlærer Østerberg, hvis dybe kendskab til det engelske sprog gav sig udslag i hans glimrende oversættelser af Shakespeare, var den første, der indførte engelsk-indtalte grammofonplader ved skoleundervisningen, for at vi kunne få fat i sprogets melodi. Overlærer Østerberg var fremragende på alle punkter som menneske, som pædagog, som sproggeni, som matematiker, som tegner – hans søn, den kendte øjenlæge, dr. med. *G. Østerberg*, har da også arvet tegnetalentet fra faderen og glædet både Norge, Sverige og Danmark med sine vittige og fortræffelige karikaturer af kendte læger i de 3 nordiske lande (tegnesamlingen »Besættelse«, der kom i 1945, placerer dog *G. Østerbergs* talent stærkere). Hans elever omfattede ham med dyb respekt, blind beundring, og de, der fandt ind til hans varme menneskelige indre bag den noget afvisende skal, glemmer ham aldrig. Jeg har set ham spille ved et skolebal – »Kærlighed uden Strømper« – han spillede Mads. Det kunne simpelthen ikke gøres bedre. Han var i elevernes øjne så fremragende og ophøjet, at han ikke havde øgenavn – det havde alle de andre.«

Skal man kort samle Østerbergs lærer-personlighed, kan det gøres således: en så rigt facetteret, en så inspirerende undervisning, som den Østerberg gav, har det været meget få lærere givet at yde. En datter af overlærer Marius Ottosen, Østerbergs kollega og genbo på Blæsbjerg, har måske sagt det bedre end nogen anden, da hun overfor den, der har samlet denne lille bog, sagde: Østerberg var en mærkelig begavelse. Det blev ikke alene bekræftet gennem hans enestående oversættelsesarbejder, men måske i endnu højere grad gen-

nem den ligefrem vidunderlige intuition over for hvert enkelt menneskes plus og minusser, som han besad. Det viste sig også over for den store børneflokk, der var i mit barndomshjem, hvor han på en mærkelig måde kunne se hver enkelt barns fortrin og med nænsomhed tage hånd om dem. Det er vel ikke mindst det, der har gjort, at eleverne satte så stor pris på ham. De mødte ham ikke alene som den ualmindelig dygtige, ja enestående lærer, men også som den, der holdt af dem og kunne nære den flamme, han så i ethvert menneske. Østerberg var en menneskekender i dette misbrugte ords fulde værdi. De elever, der havde det vanskeligst, blev hjulpet særligt af ham – og uden at de selv eller kammeraterne mærkede det.

Rektor *Johan Otto Lund*, der beklædte rektorembetet ved Horsens Statskole i årene fra 1902 til 1925, altså i den største del af Østerbergs lærergerning, sagde det epigrammisk således: »Østerberg kan alt.« Og denne rektordom var ikke alene træffende, den var også sand.

Da lektor Østerberg på grund af sygdom tog sin afsked, 65 år gammel, hed det i Horsens Statsskoles indbydelsesskrift for 1930: »Østerbergs alsidige kundskaber og naturlige lærerger gjorde hans undervisning værdifuld i flere forskelligartede fag. Hans danskundervisning oplivedes af fortræffelige oplæsninger, hans matematiktimer lyste af klar tanke og koncise fremstilling, og hans tegnetimer betegnes af gamle elever som i høj grad udviklende for deres kunstneriske anlæg. Størst betydning fik han dog som lærer i engelsk, i hvilket fag han udarbejdede en metode og en teknik, der hævdede sig til kunst og gjorde ham til en foregangsmand og et forbillede for landets engelsklærere. Udover det, lektor Østerberg har ydet i sin undervisning, har han altid været sin skole en hjælpsom støtte, snart som bibliotekar, snart som regnskabsfører, og gang på gang har han med den største redbonhed ledet indstuderingen af skolekomedier eller glædet lærere og elever med sine oplæsninger.«

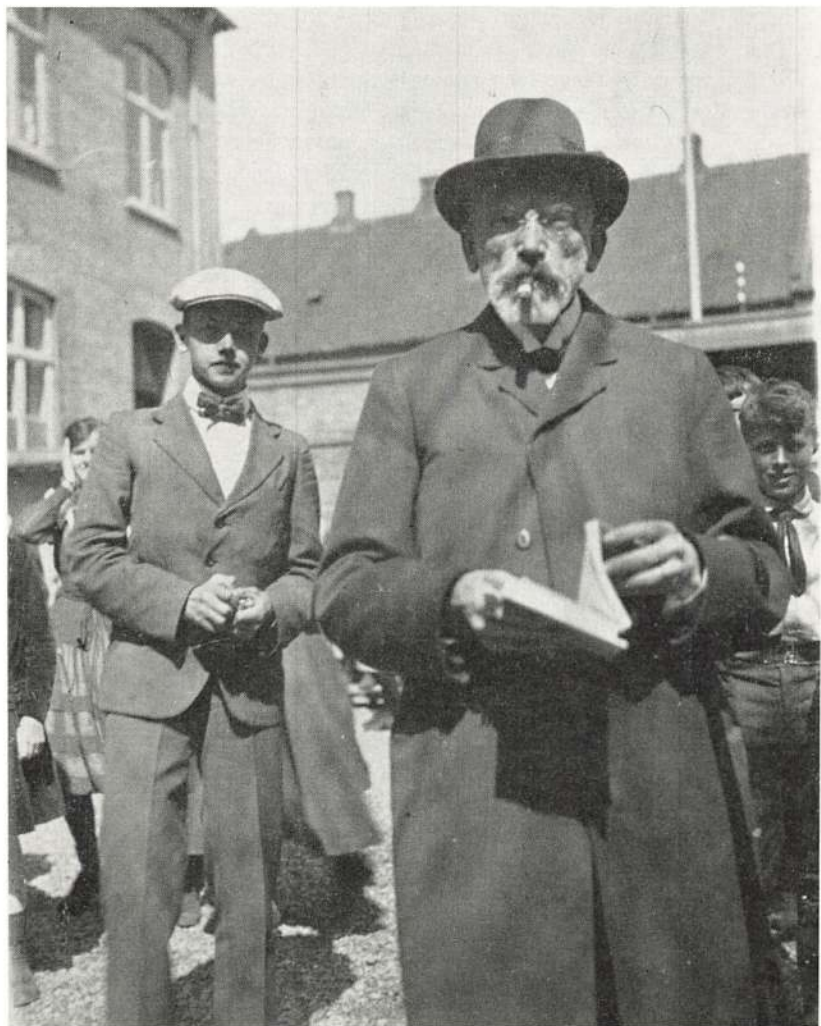
Selv om det ikke – dog især i den sidste snes år af hans levetid – skortede på kyndig anerkendelse af V. Østerberg som Shakespeare-oversætter, så lå hans hovedindsats som pædagog – som lærer. Det mente Østerberg også selv.

»Horsens Venstreblad« bragte i 1919 i en artikelserie »Byens blaa Bog«, iøvrigt den første større omtale, der havde stået i Horsens-pressen om Østerberg, en stærk understregning af V. Østerbergs Shakespeare-indsats i den danske litteratur. I et eksemplar af artiklen, som fandtes i Østerbergs efter-

ladte papirer, har han selv givet denne håndskrevne tilføjelse: »Skolen har trods alt været mit første.«

Artiklen burde egentlig citeres i sin helhed, fordi den giver et godt billede af Horsens i 1919 og af Horsens Statsskoles samtidige lærerstab. Nogle citater vil vise det. Det hedder således: »Horsens Statsskoles lærere har sjældent indskrænket sig til blot at terpe det pensum skolevisdom, som loven og de kongelige forordninger foreskriver. Både litterær virksomhed i skolens tjeneste og friere litterær virksomhed har haft et hjemsted ved Horsens Statsskole. Overlærer Ludvig Schmidts historiske lærebøger har indtil fornylig været og er mange steder endnu et af de mest benyttede undervisningsmidler ved de højere skoler; adjunkt *Thorups* fysiske lærebøger og adjunkt *Pibls* regnebøger har ved deres ny og selvstændige metoder sikkert bidraget til at gøre fysik- og regneundervisningen adskilligt interessantere og mere forståelig for eleverne, end de to fag var efter de gamle, mere skematiske og teoretiske bøger; overlærer Ottosen har – ved siden af de mange andre talenter han har – også et talent som kartograf; forhenværende adjunkt *Weilbach* er en kyndig elsker af klassisk kunst og i det hele af græsk og romersk arkæologi; adjunkt *Fledelius* var en af Danmarks få kendere af tysk middelalderlitteratur, måske den betydeligste af dem; hans oversættelse af *Nibelungenlied* og »Parsival« er sprogligt og litterært fremragende værker. Og endelig er der overlærer V. Østerberg, hvis indsats i den danske litteratur er af meget betydelig art. Vi har før, hedder det videre i artiklen, anstillet betragtninger – ve- og mismodige – over, at urimeligt ulige berømmelsen er fordelt i dette land, som dog ikke er større, end at man skulle tro det muligt for fru Fama, rygtets gudinde, at råbe fra den ene ende til den anden. Berømmelsen i dette land fabrikeres i København. Vi ved over hele landet, alle i Horsens ved, hvad Scalas primadonna hedder, og hvilke roller *Johannes Poulsen* for tiden spiller. Men hvem i Horsens – endsige andet steds – ved, at Danmarks betydeligste Shakespeare-oversætter er overlærer ved Horsens Statsskole ... Overlærer Østerberg er inkarneret horsensianer, men det vil være synd at sige, at han er et kendt Horsens-ansigt. Han bevæger sig ikke meget udenfor en linje, hvis yderpunkter er statsskolen og hans villa på Blæsbjerg.«

På Blæsbjerg var Østerberg med til at skabe et af de smukkeste Horsens-kvarterer, skønt man, da bebyggelsen satte ind omkring århundredskiftet, i mere luntbeliggende Horsens-bydele bestemt hævdede, at her kunne ingen

Far og søn, fotograferet i skolegården i Horsens i 1918.

få noget til at gro. Det skulle nordenvinden nok sørge for. I 1870'erne lå vest for Blæsbjerg en gård – »Sommerlyst« – hvorfra der blev drevet ko-holderi. Først i 1890'erne blev gården solgt til et byggeselskab, for hvilket redaktør Emil Bojsen var formand. Man ønskede at afskære »private kapitalister fra at danne en ring til opkøb af grundene øst, nord og vest for byen«. Bojsens demokratiske initiativ fik imidlertid ikke udfoldelse her, det skete med det såkaldte »Andelskvarter« i Horsens østlige kvarterer, hvor hver mand fik sit hus og sin have; men Bojsens tanke toges op af daværende adjunkt Marius Ottosen, som satte sig i spidsen for et byggeselskab på Blæsbjerg, hvor der omkring århundredskiftet rejste sig den ene lærer-villa efter den anden, således at Horsens-viddet snart talte om »Horsens akademiske kvarter« snart om »Lærersanatoriet på Blæsbjerg«.

Marius Ottosen var den første, der byggede; han fulgtes af adjunkterne *Bjerre* og *Willemsen* og derpå af Østerberg, hvis have trods nordenvind og Horsens-skepsis snart blev en blomsterpark, hvor ikke mindst tulipanfloret fik horsensianerne til at valfarte til Blæsbjerg for at kaste stjalne, men beundrende blikke ind over hækken til villaen nr. 38.

Der skabtes i tiden fra århundredskiftet og til efter den første verdenskrig på Blæsbjerg – ikke mindst takket være lærerne fra statskolen og de børn, der voksede op i lærer-hjemmene om kap med havernes buske og træer – en Horsens-stemning af en sjælden ren og fin hjertelighed. En atmosfære med åbne sind, der tillod, at også andre horsensianere fik del heri. Her takker i hvert tilfælde en dreng fra Gersdorffsgade for de valborgbål, som den gennemmusikalske og medmenneskelige Marius Ottosen tændte år efter år aftenen før 1. maj, og hvor sangens glæde varmede os lige så stærk som bålet ild. Bålet ved Solvej var vel egentligt forbeholdt Blæsbjerg-beboerne, men Marius Ottosen favnede videre end de fleste – også når det gjaldt om at byde »velkommen hid til majmånedstid«.

TREDIE MELLEMSPIL

– en *Shakespeare-sonet*

DET TREDIE og sidste mellem spil bliver ikke en Østerberg-vise, men en Shakespeare-sonet, hentet fra den oversættelse af samtlige 154 sonetter, som den gamle forsker udgav i sit 80. år.

Sonetterne er digte om følelser, ikke om begivenheder, og som sådanne tager de sig endnu mere indtagende ud. Og i Østerbergs fordanskning ikke mindre end på originalsproget, som kyndige filologer skrev det ved bogens fremkomst i slutningen af 1944. Sonetterne, som Shakespeare-forskere har anskuet under vidt forskellige synsvinkler, ikke mindst når det gjaldt deres tilblivelseshistorie, er ikke for intet blevet sammenlignet med fine spinet-melodier. Bedårende i deres sprøde klang. Fuld af poesi og følelse. Og lige så bedårende nutildags som dengang, de blev skrevet.

Derfor skal overgangen fra den lyse sommeraften på Blæsbjerg i et Horsens, der ikke er mere, og til en omtale af Valdemar Østerbergs pålidelige gendigtning på dansk af Shakespeare være en af disse sonetter, sonetten XVIII fra den bog, der blev Østerbergs sidste i en bogrække, der for altid vil sikre denne stiltfærdige, tilbageholdne Horsens-personlighed en fremtrædende plads i dansk åndshistorie.

Vel maa du mig om Sommerdagen minde,
Du er dog mere skær og mere blid;
Det søde Majflor hærger barske Vinde,
Og ak, saa kort er Somrens Levetid;
For hæftigt skinner stundom Himlens Øje,
Tit er hans gyldne Ansigt sløret til,
Og alskens skønt maa Tab af Skønhed døje,
Afsmykt ved Slump og Livets Vekselspil;
Men du skal se en evig Sommers Lykke,
Og uantastet skal din Skønhed bo,

Ej føres i Triumf i Dødens Skygge,
Men fast i evig Skrift til Tiden gro;
Til jordisk Syn og Aande er forbi,
Saa lever dette Vers – og du deri.

OFREDE ET LIV FOR SHAKESPEARE

– hvorfor ikke æresdoktor?

DET SIDSTE AFSNIT af denne lille Horsens-skildring af Valdemar Østerberg kan af nærliggende grunde kun blive en spredt oversigt over Østerbergs Shakespeare-forskning og oversættelsesarbejde. Tilbundsgående lærde undersøgelser og afhandlinger er siden 1920'erne og til i dag givet af bl. a. professorerne Otto Jespersen og Paul V. Rubow, ligesom lektor Kr. Langdal Møller i dagspressen med indsigt og fynd har påpeget det uretfærdige i, at københavnske teatre, især Det kgl. Teater, intet kender til, at litterater og andre, der har brug for citater af Shakespeare på dansk, ikke kender Østerbergs oversættelser. Dette er ikke blot en uretfærdighed mod Østerberg; det er også en alvorlig blottelse, danske skuespillere tilføjer sig selv – og det er en uret mod det publikum, de er sat til at betjene. Dog bør der erindres om, at *T. Vogel-Jørgensen* i sin »Bevingede Ord« i forbindelse med den berømte Hamlet-replik »Something is rotten in the state of Denmark« har gjort rig brug af den artikel, som Østerberg skrev i tidsskriftet »Tilskueren« i 1923 netop om denne repliks tolkning. At V. Østerberg så hos Vogel-Jørgensen er blevet til rektor, kan skyldes sætternissen, der vel har ment, at lektor ikke var nok for en så omfattende viden og dømmekraft.

Det er i år 77 år siden, at Østerberg i 1887 som 22-årig udsendte sin første Shakespeare-oversættelse. Det var – »Hamlet«. Gennem de følgende 58 år, som skæbnen gav Østerberg at leve, fulgte omarbejdede versioner og nye oversættelser, suppleret med afhandlinger og undersøgelser, således at J. H. Schultz fra 1927 til 1930 kunne udsende en endelig udgave i ti bind. Nemlig Othello, En Skærsommernatsdrøm, Romeo og Julie, Kong Lear, Macbeth, Stormen, Henrik IV, Købmanden i Venezia, Hamlet og Hellig Tre Kongers Aften. Det var i umiddelbar fortsættelse af denne ti-binds udgave, som Carlsberg Fondet støttede, at Shakespeare-selskabet i 1939 udsendte Kong Richard den Tredje, og senere fulgte Blind Alarm og som sidste oversættelsesværk fra Østerbergs hånd i 1944 Shakespeares sonetter.

Det ligger uden for denne publikations rammer at placere Østerberg i dansk Shakespeare-forskning. Det er gjort allerede i 1932 af Paul V. Rubow med hans »Shakespeare paa Dansk«, en bog, der betyder den endelige og store anerkendelse af Valdemar Østerbergs livslange arbejde med Shakespeare – »udtalt af en kender, der bevæger sig hjemmevant inden for Shakespeare-filologiens enemærker og samtidig er vor største autoritet på den danske stilistiks område«. Kun skal her fremhæves, at Østerberg i sine oversættelser erkendte, at oversætterens første pligt er at forstå originalens tekst tilbunds. Derfor gennempløjede han hele samtidens engelske litteratur og teater – den engelske historie på Shakespeares tid – originaludgaverne. Østerberg vidste ikke blot, hvad den enkelte glose betød, men også hvad den betød på Shakespeares tid, og alt hvad den kunne betyde i en hvilken som helst sammenhæng.

Over for litteraten *Edv. Lembckes* Shakespeare-oversættelser, der ofte er blevet stillet op mod Østerbergs, står den sidste som videnskabsmanden, der erkender, at Shakespeare er ikke glat, og som samtidig gjorde sig opgaverne vanskeligere ved, at hver dansk sætning skulle dække den engelske lige til stavelsesantallet, hvad iøvrigt er en meget streng fordring, da engelsk som bekendt har flere énstavelsesord end dansk. Eller for at sige det med *Tom Kristensen*, der i sin smukke Østerberg-nekrolog i »Politiken« understregede, at Østerbergs oversættelser »er en Shakespeare med ru flader, ikke marmor, men i granit«. Og hertil bør føjes, at Østerberg bevarede også Shakespeares rytme i sin gendigtning. Paul V. Rubow siger det både karakteristisk og med fuld honnør til Østerberg i følgende citat fra »Shakespeare paa Dansk«:

»Der skal en Slags Kurage til, om man vil aflægge sine Lembcke'ske For-domme og gaa til den mere autentiske danske Shakespeare. Naar man er vant til Lembckes:

Fordømte, grumme, falske, lystne Niding!

kan man let faa ondt af Østerbergs:

Uhumske, lumske, gejle, stejle Skurk!

Men det for Smagen overraskende findes allerede i Originalen, hvis Klang-figurer han eftergør:

Remorseless, treacherous, lecherous, kindless villain!

Og saaledes har Østerberg overalt arbejdet sig ind paa Hamlets Diktion i alle dens Svingninger – Heltens vege Sorg, hans spidsfindige Grublen, hans

uartikulerede Rasen, hans svulmende Indignation, hans Stolthed og Maje-stæt.«

Der er forøvrigt det smukke ved sammenstillingen mellem Lembckes og Østerbergs oversættelser, at Lembcke inden sin død i 1897 nåede at udtale sin anerkendelse af den unge Østerbergs første oversættelser. Det oplyser i hvert tilfælde forfatteren *Alfr. Ipsen* i sin meget rosende og meget udførlige anmeldelse af den udgave, der kom af Shakespeares udvalgte dramaer, som Østerberg udgav i 1900 på Det Schubotske Forlag, og hvor Georg Brandes havde skrevet indledningen. Anmeldelsen fremkom i dagbladet »Samfundet«, og betegnende for tiden var det, at denne meget store anmeldelse var – forsidestof. Man sammenligne i al stilfærdighed, hvad dagspressen i dag regner for og anvender som forsideartikler!

Helt let var det imidlertid ikke for Horsens-oversætteren at vinde frem, hverken når det gjaldt omtale, eller når det drejede sig om at overvinde det også dengang herskende Lembcke-kompleks. *Edv. Brandes* skrev således i 1923 i »Illustreret Tidende« en artikel om danske Shakespeare-oversættere og om rimeligheden af at få en forbedret Shakespeare-fordanskning uden at nævne Valdemar Østerbergs navn. Siden berigtigede han dog sin forglemmelse. Og i 1930 ved Østerbergs 65 års fødselsdag og afgang fra skolegerningen i Horsens ydede den på éngang ansete og frygtede åndsaristokratiske kritiker Østerberg fuld anerkendelse i en omtale i »Politiken«. Dog gjorde Brandes sig skyld i en fejl, forøvrigt ikke den eneste i artiklen, idet han benævnedes Østerberg Vilhelm – en fejltagelse, som *Edv. Brandes* havde til fælles med Dansk Biografisk Haandleksikon, bind III, side 791!

Da *Edv. Brandes'* omtale kort siger mangt og meget om Valdemar Østerberg, bringes den her i sin helhed:

»Lektor Vilhelm Østerberg fylder i Dag 65 Aar, og eftersom det nu er blevet en dansk Skik, der ikke kendes andetsteds, at fejre ogsaa de ikke runde Aarsdage – det mest nærliggende Eksempel er H. C. Andersens 125 Aar – saa giver denne Fødselsdag god Anledning til at mindes en saa udmærket Mand som Lektor Østerberg og henlede Opmærksomheden paa hans særegne, men overmaade interessante Forfatterskab. Hr. Østerberg, der er Magister med Engelsk som Fag, har helliget sig Shakespeare-Forskningen og ikke alene virket som Lærd, men ogsaa som en digterisk beandret Oversætter af de verdensberømte Skuespil. Paa Dansk findes der som bekendt en for klassisk anset Gengivelse af Shakespeares Værker ved Edvard Lembcke,

hvertil var benyttet de ældre fortræffelige Oversættelser af Foersom og Wulff (den sidstnævnte var søofficer og fuldendte Foersoms oversættelse af Shakespeares dramaer, men i hvis hænder »blankverset imellem blev til bare jambetrav«, som Rubow udtrykker det). Lembcke var en dygtig Mand og et Stykke af en Poet. Han gjorde sig megen Flid, men hans Oversættelser vrimler af Fejl og Misforstaaelser og indeholder aldeles ikke de til Værkerens Forstaaelse nødvendige Oplysninger, end mindre de ypperste Resultater af den nyeste Forskning i engelsk Litteratur, hvorved der kastes Lys over Skuespillenes Oprindelse og Digterens selvstændige Indsats. Lektor Østerberg har ved fortræffelige Arbejder vist, at han ville være den rette Mand til nu at yde en mønsterværdig Oversættelse af Verdens største dramatiske Digting. Og dertil er Anledning paa to Maader. Lembckes Oversættelser er forlængst udsolgt. Og maaske med nogen Bibeholdelse af den kendte Tekst burde da snarest muligt en ny Oversættelse udgives og denne overdrages til Lektor Østerberg. Resultatet vilde blive et enestaaende Værk. Og her træffer det sig saa heldigt, at Hr. Østerberg i Dag forlader sit Skoleembede i Horsens, begejstret hyldet af Statsskolens gamle og nye Elever, og derefter helt vil kunne arbejde for sin Yndlingsdigters Fortolkning. For dansk Aandslivs Skyld i de kommende Slægtled maa man haabe, at denne store Kenders Evne vil blive udnyttet uden at møde nogen Hindring.«

Edv. Brandes' berømte åndslivlighed må for en gangs skyld have svigtet ham. For da han skrev sine anerkendende ord om V. Østerberg, var udsendelsen af William Shakespeares dramatiske hovedværker i 10 bind allerede begyndt i 1927. Så Brandes' smukke ønske var altså forlængst virkelighed.

Der bør imidlertid retfærdigvis erindres om, at digteren *Sophus Michaëlis*, der også var filolog, og P. A. Rosenberg, der i det mindste var en god Shakespeare-kender, i dette århundredes første tiår begge havde givet udtryk for stærk anerkendelse af Østerbergs oversættelser.

Et særligt forhold indtager som nævnt dansk teater, når det gælder brugen af Shakespeare-oversættelser. Af gammel vane og vel også af praktiske grunde hænger teatret og dets kunstnere ved Lembckes oversættelser, selv om man for et lille hundrede år siden uden større besvær gjorde forandring fra Foersom og til Lembcke. Hvad Det kgl. Teater eller andre københavnske scener ikke har fundet anledning til, gjorde Aarhus Teater i *Erik Henning-Jensens* direktørperiode, hvor man i sæsonen 1933–34 spillede »Købmanden i Venezia«, 1937–38 »En Skærsommernatsdrøm« og 1941–42 »Hellig Tre

Kongers Aften« i Østerbergs oversættelse. Men allerede den 15. november 1925 havde »En Skærsommernatsdrøm« i Østerbergs oversættelse været opført på Horsens Teater. Det var *Thorvald Larsens* tourné, der havde æren herfor – iøvrigt uden at Horsens-pressen gik nærmere ind på den lokale teatersensation. Man nøjedes med at notere, at oversættelsen skyldtes V. Østerberg! Også i 1944 havde Horsens Teaters publikum lejlighed til at glæde sig over en Shakespeare-forestilling i Østerbergs fordanskning. Det var »Hamlet« med *Erling Schroeder* i titelrollen. Endelig kan nævnes, at også norsk teater har fundet frem til Østerbergs oversættelser. Var der retfærdighed til inden for dansk teater, så oplærtes danske skuespillere fra unge til at tumle de femfodede jamber i Østerbergs fordanskning, for så ville dansk skuespiller-ungdom uden tvivl komme til at mærke, at Østerbergs styrke er hans indføling i teksten, hvilket kun kunne virke som kunstnerisk inspiration for scenens børn. Østerberg følger nemlig Shakespeare i hans fantasi, genføler det, der er følt i originalen og genskaber virkningen i kraft af sin enestående fortrolighed med digterens virkemidler og sin sikre viden om hans intentioner, som professor Rubow har fremhævet det.

Kritikere og anmeldere har gang på gang understreget, at V. Østerberg ofrede sit liv til Shakespeare. Selv om det efter Østerberg selv er sandheden med forbehold, så er der det rigtige i dommen, at Østerberg, hin stilfærdige og samvittighedsfulde forsker, har ydet mere end nogen anden dansk inden for dette felt. Valdemar Østerberg var den hidtil eneste i vort land, der både var forsker og oversætter af Shakespeare; ejede den forening af digterisk og kritisk-videnskabelig evne, som kun forekommer yderst sjældent på samme hånd. Derfor blev han på én gang sikkert følende, en fintmærkende gengiver af den shakespearske tekst og den skarpsindige udreder af de talrige gåder, Shakespeare-forskningen frembyder: omtvistede tekststeder, værkeres tilblivelsestid o. s. v. Østerbergs livsværk er derfor til glæde og nytte både for de læsere, hvem kommentarer ikke interesserer, og for dem, hvis glæde ved læsningen øges ved det lys, der ad den vej kastes over værkeres tilblivelse og sammenhæng. Forøvrigt bliver læsere af den første art, når de først har taget fat på Østerbergs Shakespeare, hurtigt læsere af den anden slags; thi Østerbergs kommentarer er hverken tør filologi eller pedantiske tekst-forklaringer af den slags, der irriterer nogenlunde forstandige læsere, fordi hvad de »forklarer« som regel er selvindlysende. Østerberg forvilder sig aldrig ud i tåbeligheder og selvskabte vanskeligheder som en abnorm

fortolkningssiver har skabt. Ved at sætte værkerne i forbindelse med de omstændigheder, under hvilke de er blevet til, og ved at lægge vægt på de forhold, hvorunder de er opførte, og understrege den omstændighed, at de er skrevet med opførelse for øje, viser Østerberg ofte, at gåder, som har været ansete for uløselige selv af meget store forskere, løser sig selv. Dertil kommer, at Østerberg hentede sit oversættelses-sprog fra alle det danske sprogs egne, hvorved gendigtningen er blevet rigere både hvad angår billeder og klange. Når det kunne ske, var det fordi Østerberg var en modersmålets mester, der med et vældigt opbud af sjælden kraft, af megen tålmodighed og af en aldrig slappet kritik gav sine evner til fordanskningen af verdens største og viseste digter.

Østerbergs naturlige, medfødte evner til psykologisk indlevelse, der også kendtes i og kastede lys over hans pædagogiske gerning, og hans ligeså naturlige og følsomme sprogsans, gjorde det muligt for ham at forstå, at Shakespeares personer udtrykte sig forskelligt og hver efter sin karakter. Hovedpersoner såvel som bipersoner var hos den store britte ægte mennesker hver med sin individualitet. Mennesker, der har stået Østerberg nær, lægger ikke skjul på, at netop heri bestod efter Østerbergs egen mening Shakespeares storhed. For sin søn, Gustav Østerberg, har faderen mange gange læst højt af sine oversættelser og vist sønnen, at netop sådan må en Hamlet, en Julie, en Fallstaf have udtrykt sig. Hvis datidens mekaniske optagelsesteknik havde været så udviklet som i dag, kunne man her have bevaret en dansk Shakespeare-gendigtters egen diktion, og hvilket studiemateriale ville det ikke have været for eftertiden.

— — Valdemar Østerberg fik et langt og et rigt virke. Rigere end det bliver de fleste beskåret inden for skolens og åndshistoriens danske verden. Han udnyttede de hastigt rindende år med en utrættelig flid, der må forbavse selv de flittigste. Tænk blot på, at hele hans titaniske værk blev skrevet i hånden. Han var på sine felter den kyndigste og mest indsigtfulde blandt ligemænd – og her tænkes ikke alene på danske. Derfor kan det kun forbavse, at han ikke blev kreeret som Doctor honoris causa, mens tid var. Men der var åbenbart stadigvæk et stykke vej fra Københavns Universitet og til Blæsbjerg i Horsens.

Indenfor sine omfattende Shakespeare-studier placerede Østerberg første og anden Hamlet-tekst i forhold til hinanden – det skete dels gennem den sproglige litteraturhistoriske undersøgelse »Studier over Hamlet-teksterne«,

der kom i 1920, og i »Prince Hamlets age« – Østerberg påviste, at Hamlet var ung – der fremkom i 1924 i Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs historisk-filologiske meddelelser. Da den første undersøgelse forelå trykt, telegraferede professor Otto Jespersen til Østerberg: »Stop udgivelsen af bogen og brug den som disputats.« Men Østerberg fulgte ikke sin gamle lærers ønske, der i sig selv var lige så meget værd som den gyldne doktorring, og som Østerberg ville kunne have båret fortjent.

Både på sit skole-kateder og ved sit skrivebord var Østerberg en kunstner, der underviste børn og oversatte, nej gendigtede Shakespeare med en elskers ømhed, men som aldrig blev sødladen. Altid var denne i sine senere år noget tunge og ludende skikkelse med det stortskårne åsyn, som altid vidnede om ro, hvis øjne bag brillerne syntes så fjerne, men som så alt, en mand, retvendt og redelig. Således står han i mindet hos mange – også for dem, der kun kendte ham fra de Horsens gader. Om Valdemar Østerberg kan med sandhed bruges Georg Brandes' ord om *Carsten Hauch*: »Han var en af de præster, der tændte begejstringens ild i unge sjæle.« Og Østerberg evnede det helt enestående: at gøre flammen livsvarig levende.

Måtte 100-året for Valdemar Østerbergs fødsel give anledning til at erindre om, at vel er hans Shakespeare-gendigtning et særsyn blandt oversættelsesværker på dansk, men også som lærer hørte han til de udvalgte få. Dansk gymnasieskole og dansk Shakespeare-forskning havde været fattigere uden Valdemar Østerberg, der – i højere grad end måske en nutid forstår i en periode, hvor ungdom og forskning har bedre kår end nogensinde – skabte sin egen livsvej og sit tvegede livsværk, der blev båret af den store og fintmærkende indfølelse, hvad enten det gjaldt barne-sind i vækst eller digterens vældige syner.

Derfor skal denne Horsens-hilsen post mortem også slutte med nogle af Valdemar Østerbergs egne ord. Da hans kollega, adjunkt Chr. Fledelius, den fine kender og tolker af tysk middelalderlitteratur, døde i 1915, kun 50 år gammel – et dødsfald, der greb mange også udenfor skolens kreds, således oprettede en anden Horsens-født, industrimanden *Benny Dessau*, der havde været Fledelius' skolekammerat i Horsens lærde Skole i tiden 1879 til 1883 et »Adjunkt Chr. Fledelius' Mindelegat« – mindedes Østerberg på smukkeste måde sin ven. Til begravelsen havde Horsens Statsskoles kor indøvet »Über allen Gipfeln ist Ruh« – fra *Goethes* berømte digt »Wandrer's Nachlied«. Til denne melodi formede Østerberg de nænsomme og ægte ord, der

skal slutte denne publikation, fordi stroferne siger så meget både om den, der var død, og om den, der havde digtet dem. I mange Horsens-sind klinger disse ord som en uforglemmelig genklang af en tid, der ikke er mere, skønt det snart er 50 år siden, de lød under Klosterkirkens gamle buer.

Mindeordene nynner:

Standse Aandens Snille sin Flugt,
blev sandhedsstærke, milde Øjne lukket,
et trofast Hjerte saa stille, –
vil en dulmende Trøst
straale af rene Minders Guld
og en svulmende Høst
spire af Savnets dybe Muld.
– Savnets dybe Muld. –

Over Sorgens Tinder er Fred,
naar fuldgjort Gerning skinner, lutret ned
som Lys, der aldrig forsvinder,
naar til seneste Stund
Ord, som fra Hjertet randt engang,
fra den reneste Bund,
klunger med Sjælens Genlydsklang.
– Sjælens Genlydsklang. –

Der er digte, der er mirakuløse ved deres enkle skønhed og ægte varme, ved formens og stoffets fuldkomne forening. Læser man disse to Østerbergvers med det rette sind, føler man, at et mirakel er sket. Ordene er et mandigt farvel – formet af ømhed, der stiger op fra de egne af sindet, hvor beåndelsen bor og som kun når slige højder hos de sjældne få ...

Holte, medio august 1964.

Carl Th. Jørgensen.

UDGIVELSER OG OVERSÆTTELSER

Af V. Østerberg er i årene 1887 til 1948 udgivet følgende:

Heinrich Heine: Harzreisen, 1887. – George Eliot (pseudonym for Mary Ann Evans Cross): Amos Bartons sørgelige skæbne, 1887. – William Shakespeare: Hamlet, 1887; 1901 (Udv. dram. Værker, 2); 1921 (med kommentar); 2. udg. 1928 (Dram. Værker, 8) og sammes 2. oplag 1946 og 1947 ill. af Povl Christensen. Samme: Romeo og Julie, 1888; 1900 (Udv. dram. Værker, 1); 1927 (Dram. Værker, 1). Samme: Kong Lear, 1888; 1902 (Udv. dram. Værker, 2); 1928 (Dram. Værker, 6). Samme: Udv. dram. Værker, 1–2 (med indl. og komm.) 1900–1901; med indl. af Georg Brandes (1) En Skærsommernatsdrøm, Romeo og Julie, 1. del af Henrik den Fjerde, Helligtrekongersaften, (2) Hamlet, Othello, Kong Lear, Stormen. Samme: Købmanden i Venezia, 1913 (med indledning); 1928 (Dram. Værker, 10). – Fra Skolekredsen i 25 Aar. Lejlighedsviser, 1915. Studier over Hamlet-Teksterne, 1920. Prince Hamlet's age, 1924. – William Shakespeare: Grevinden af Salisbury og Marina (to stykker, der må tillægges William Shakespeare, kommenteret), 1926. Samme: En Skærsommernatsdrøm (kommenteret), 1926 (opr. oversat 1900 i Udv. dram. Værker, 1); 1928 (Dram. Værker, 7). Samme: Dramatiske Værker, 1–10 (med indledninger og kommentarer), 1927–28: (1) Romeo og Julie, 1927; (2) Othello, 1927; (3) Stormen, 1927; (4) Helligtrekongersaften, 1927; (5) Første del af Kong Henrik den Fjerde, 1927; (6) Kong Lear, 1928; (7) En Skærsommernatsdrøm, 1928; (8) Hamlet, 1928; (9) Macbeth, 1928; (10) Købmanden i Venezia, 1928. Samme: Othello (særudg.), 1927 (opr. oversat 1901 i Udv. dram. Værker, 2) (Dram. Værker, 2). Samme: Helligtrekongersaften (særudg.), 1927 (opr. oversat 1901 i Udv. dram. Værker, 1) (Dram. Værker, 4). – Thomas Kyd: Den spanske Tragedie (forord af Paul V. Rubow), 1938. – William Shakespeare: Kong Richard den Tredje (med kommentar), 1939 (Dram. Værker, 11). Samme: Sonetter, 1944. Samme: De muntre Koner i Windsor, 1948 (Dram. Værker, 12). Samme: Blind Alarm, 1948 (Dram. Værker, 13). – – – Redaktør og medudgiver af: Engelske Forfattere for Gymnasiet, 1–9, 1915–29 (sammen med Georg Bruun, Emil Rathsach og Jacob Alsted).

PERSONREGISTER

- Alsted, Jacob, rektor (1866–1957) 46, 63
Amsinck, Herman von, ritmester (1795–1875) 17
Ancher, Michael, kunstmaler (1849–1927) 42
Andersen, H. C., digter (1805–1875) 57
Andersen, Vilh., professor, dr. phil. (1864–1953) 16, 36
- Bahnsen, Johanne Kirstine, frk. (gift Hansen) (1861–1917) 22
Balle, Nicolai Edinger, biskop (1744–1816) 17
Balle, Peder Hansen von, premierløjtnant (1777–1835) 17
Bergsøe, Vilh., forfatter, zoolog (1835–1911) 34
Birch, Fr. Chr. Carl, rektor (1812–1889) 19
Bismarck, Otto von, fyrst, tysk statsmand (1815–1898) 33
Bjerre, Rud. Harald Vald., rektor (1865–1930) 52
Bjørnson, Bjørnstjerne, norsk digter (1832–1910) 36
Black, F. V., lektor (1865–1943) 22
Blicher, St. St., præst, digter (1782–1848) 16
Boesen, Emil Ferdinand, stiftsprovst (1812–1881) 19
Bojsen, Emil, redaktør (1854–1898) 34, 52
Bojsen, Peter, skolemand, politiker, landøkonom (1838–1922) 34, 45
- Brandes, Edv., politiker, forfatter, dr. phil. (1847–1931) 52, 57
Brandes, Georg, professor, dr. phil. (1842–1927) 33, 34, 35, 57, 63
Brown, Adeline, frk. (1806–1873) 17
Bruun, Georg, rektor (1861–1945) 46, 63
Brøndsted, P. O., arkæolog (1780–1842) 13
Buchwald, Emil Heinrich, overlærer (1844–1927) 24, 36
Busk, Jens, gårdejer, politiker (1845–1908) 35, 39
Bøgholm, Niels, professor, dr. phil. (1873–1957) 44
- Charlotte Frederikke, prinsesse (1784–1840) 26
Christensen, J. C., lærer, konseilpræsident (1856–1930) 44, 45
Christian VI, konge (1699–1746) 17, 26
Clausen, Cl., rektor (1874–1948) 22, 43
Claussen, Sophus, digter (1865–1931) 34, 35
Corneille, Pierre, fransk digter (1606–1684) 35
- Danjelsen, Chr., overretssagfører (1842–1921) 34
Darwin, Charles, engelsk naturforsker (1809–1882) 33
Dessau, Benny, industrimand (1868–1937) 61
Drachmann, Holger, digter (1846–1908) 33, 34

- Eliot, George, pseudonym for engelsk forfatterinde Mary Ann Evans (1819–1880) 42, 63
- Estrup, J. B. S., godsejer, konseilpræsident (1825–1913) 34
- Fledelius, Jens Chr., adjunkt (1865–1915) 50–61
- Fibiger, Otto Daniel, rektor (1824–1881) 24
- Flindt, Fr. Chr. von, premierløjtnant, gymnastiklærer (1800–1855) 16
- Flindt, Jacob von, generalmajor, Horsens første æresborger (1768–1842) 16
- Foersom, Peter, skuespiller (1777–1817) 58
- Frandsen, Ernst, professor, dr. phil. (1894–1952) 34, 35
- Frederik VII, konge (1808–1863) 26
- Friis-Hansen, J. O., rektor (1894–1960) 44
- Fussing, Andreas, muremester (1811–1875) 18
- Geismar, Oscar, slotspræst, forfatter (1877–1950) 34
- Gerdes, J. U., læge (1886–) 48
- Gjellerup, Karl, forfatter (1857–1919) 34
- Goethe, Johann Wolfgang von, tysk digter og videnskabsmand (1749–1832) 61
- Grundtvig, N. F. S., præst, digter (1783–1872) 33, 34
- Hauch, Carsten, digter (1790–1872) 61
- Heine, Heinrich, tysk digter (1797–1856) 42, 63
- Helms, Otto, overlæge, ornitologisk forfatter (1866–1942) 22
- Henning-Jensen, Erik, teaterdirektør (1887–1954) 58
- Hjortø, Knud, forfatter (1869–1931) 44 13
- Høegh-Guldberg, Ove, statsmand, historisk og teologisk forfatter (1731–1808) 13
- Høffding, Harald, professor, dr. phil. (1843–1931) 33
- Hørup, Viggo, redaktør, politiker (1841–1902) 33
- Iversen, Conrad, rektor (1833–1918) 24
- Ipsen, Alfr., forfatter, redaktør (1852–1922) 57
- Jespersen, Otto, professor, dr. phil. & litt. & jur. (1860–1943) 33, 35, 43 ff, 55, 61
- Kaalund, Hans Vilh., digter (1818–1885) 34
- Kierkegaard, Søren, æstetiker, filosofisk og religiøs forfatter (1813–1855) 19
- Kingo, Thomas, biskop, digter (1634–1703) 17
- Kjær, Jens, gårdejer (1828–1908) 35
- Kristensen, Tom, digter, kritiker (1893–) 56
- Kroman, Kr., professor, dr. phil. (1846–1925) 33
- Krøyer, P. S., kunstmaler (1851–1909) 42
- Larsen, Thorvald, teaterdirektør (1892–) 59
- Lembcke, Edv., skolemand, forfatter (1815–1897) 56, 57, 58
- Lund, Johan Otto, rektor (1855–1930) 49
- Michaëlis, Sophus, digter (1865–1932) 58 34
- Molbech, Chr. K. F., digter (1821–1888) 34
- Mortensen, Karl, rektor (1867–1942) 44
- Møller, Langdal Kr., lektor (1894–) 13, 55
- Nielsen, Chr., rektor (1897–1957) 45

- Nielsen, Niels, lærer (? - ?) 17
 Nielsen, Rasmus, professor (1809–1884) 33
- Ottosen, Marius, lektor (1862–1936) 40, 48, 52
- Pihl, H. J., rektor (1880–1951) 50
 Pingel, V., dr. phil. (1834–1919) 33
 Pontoppidan, Erik, biskop, forfatter (1698–1764) 17
 Poulsen, Johs., skuespiller, sceneinstruktør (1881–1938) 50
- Qvist, Hans Chr., skræddermester (1827–1920) 43
 Qvist, Cathinka (Karen) (1866–1950) 43
- Racine, Jean, fransk forfatter (1639–1699) 35
 Recke, Ernst von der, digter, dr. phil. (1848–1933) 34
 Rosenberg, P. A., forfatter, censor (1858–1935) 33, 58
 Rubow, Paul V., professor, dr. phil. (1896–) 9, 42, 55, 56, 63
 Ræder, N. C. A., borgmester, Horsens anden æresborger (1790–1867) 18
 Rørdam, Valdemar, digter (1872–1946) 44
- Schiøtt, Julius, redaktør, direktør (1856–1910) 36
 Schmidt, Alfred, tegner (1858–1938) 24, 45
 Schmidt, Ludvig, overlærer (1853–1915) 24, 36, 50
 Schmidt, Michael Roedsted, adjunkt (1815–1899) 24, 25 ff
 Schmidt, Rudolf, forfatter (1836–1899) 34
- Schou, Kai, redaktør, cand. theol. (1899–) 46
 Schroeder, Erling, skuespiller, sceneinstruktør (1904–) 59
 Schütte, Gudmund, dr. phil., forfatter (1872–1958) 28
 Shakespeare, William, engelsk digter og dramatiker (1564–1616) 9 ff, 45 ff
 Sneedorff, Frederik, historiker (1760–1792) 16
 Steenberg, Andreas Schack, overlærer, professor (1854–1929) 36, 39 ff
 Steffens, Henrik, filosof, forfatter (1773–1845) 16
 Stigaard, V., lektor (1861–1944) 46
 Sveistrup, Poul, jurist, politiker (1848–1911) 36
 Sørensen, Enevold, redaktør, politiker (1850–1920) 45
- Thaning, Kirstine, dr. phil. (1866–1951) 44
 Therkelsen, Lucie (gift Østerberg) (1796–1857) 16
 Thorup, A. Chr. A., lektor (1875–1939) 50
 Topsøe, Vilh., forfatter (1840–1881) 33
 Toynbee, Arnold, engelsk forfatter (1889–) 13
 Trier, Herman, pædagog, politiker (1845–1925) 33
 Tuxen, S. L., professor, dr. phil. (1850–1919) 44
- Vedel, Valdemar, professor, dr. phil. (1865–1942) 35
 Vogel-Jørgensen, T., redaktør (1891–) 55
- Weilbach, Fr. I., adjunkt, kunsthistoriker (1863–1937) 50
 Whitman, Walt, amerikansk digter (1819–1892) 34

- Willemsen, Søren Fr., lektor (1869–1923) 52
- Wogelius, Ane Kirstine (gift Østerberg) (1834–1875) 19
- Worm, Ole, rektor (1757–1830) 25, 26
- Wulff, P. F., søofficer (1774–1842) 58
- Østerberg, Anna Lucie Charlotte (1863–1934) 19
- Østerberg, Betty Henriette Lovise (gift Nielsen) (1833– ?) 17
- Østerberg, G., øjenlæge, dr. med. (1899–) 48, 60
- Østerberg, Laurentze (1870–1871) 19
- Østerberg, Sophie Dagmar (1866– ?) 19
- Østerberg, Willads Jensen (1796–1880) 15 ff
- Aarestrup, Emil, læge, digter (1800–1856) 46

Bogen om V. Østerberg er udsendt til julen 1964 som privattryk. Omslag og tegninger af Herluf V. Petersen. Klichéer fra Horsens Kliché anstalt A/S. Trykt på illustrationstryk 7637 fra aktieselskabet C. C. Winthers eftf. Tilrettelagt af Niels Andersen. Sat med 10 punkt Garamond. Trykt i 600 eksemplarer i Horsens Bogtrykkeri ved Axel Sørensen. Bogen kommer ikke i boghandelen. Dette eksemplar er nummer

325

